

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно–правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітній ступінь)

на тему «ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ »

ХАІ.704.7-96п1.24О.053.069357КР

Виконав: здобувач 2 курсу групи № 7-96п1
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові
науки»

(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»

(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне
консультування та психотерапія»

(ім'я та прізвище)

Тетяна ЛОЗИНСЬКА

(ім'я та прізвище)

Керівник: Олена НАУЧИТЕЛЬ

(ім'я та прізвище)

Рецензент: Дмитро ПРИХОДЬКО

(ім'я та прізвище)

Харків – 2024

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Рівень вищої освіти другий магістерський

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(код і найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»

(код і найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія

(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Юрій ГУЛІЙ

(підпис)

(ім'я та прізвище)

«10» вересня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Лозинська Тетяна Володимирівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Психологічні особливості ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків»

керівник кваліфікаційної роботи Научитель Олена Давидівна, канд. психол. наук, доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету №2043-уч від «27» листопада 2023 року.

2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «10» лютого 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Виявити психологічні особливості, які позначаються на ставленні до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати) _____

1. Провести теоретичний аналіз стану розроблення проблеми ставлення особистості до глобальних ризиків

2. Проаналізувати особливості відносин до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти

3. Визначити специфіку особистісних властивостей здобувачів вищої освіти

4. Виявити факторну структуру ставлення до глобальних ризиків у здобувачів вищої освіти

5. Перелік графічного матеріалу: _____

Рис. 8

Табл. 12

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	Завдання рийняв
1	Научитель О. Д., доцент каф.704	22.09.23-	15.10.23
2	Научитель О. Д., доцент каф. 704	18.10.23	23.10.23
3	Научитель О. Д., доцент каф. 704	14.12. 23	20.12.23

Нормоконтроль _____ Світлана КУЗЬМІНОВА «10» січня 2024 р.
(підпис) (ім'я та прізвище)

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	Затвердження теми, мети та завдань роботи.	10.09.23-17.09.23	
2	Складання плану роботи.	18.09.23-21.09.23	
3	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу роботи.	22.09.23-15.10.23	
4	Планування дослідження та підбір методик. Написання другого розділу роботи.	18.10.23-23.10.23	
5	Проведення дослідження.	24.10.23-31.11.23	
6	Статистична обробка отриманих даних.	01.12.23-13.12.23	
7	Написання третього розділу роботи.	14.12. 23-20.12.23	
8	Написання загальних висновків по роботі та оформлення тексту роботи.	21.12. 23–25.12.23	
9	Передзахист.	26.12.2023	
10	Внесення коректив до роботи.	27.12.23-30.12.23	
11	Оформлення та підписання відповідної документації(висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності).	02.01.24-06.01.24	
12	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	07.01.24-09.01.24	
13	Строк подання здобувачем роботи на кафедру.	10.01.24	
14	Захист.	16-19, 22.01.24	

Здобувач _____ Тетяна ЛОЗИНСЬКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи Олена НАУЧИТЕЛЬ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна робота: 47 с., 12 табл., 8 рис., 1 дод., 27 джерел.

Ключові слова: ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ, КРИЗОВА СИТУАЦІЯ, ПЕРЕЖИВАННЯ КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ, ОСОБИСТІСТЬ.

Об'єкт—ставлення особистості до глобальних ризиків. **Предмет** — особливості ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків. **Мета** — виявити психологічні особливості, які позначаються на ставленні здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків. **Методи:** теоретичний аналіз дослідження; психодіагностичний; методи математичної статистики. **Висновки:** виявлені дві протилежні моделі ставлення до глобальних ризиків, а саме, по показникам відповідальності і готовності до дій; стійкості та оптимізму; підходам до ризиків та мотивації. Встановлені особистісні властивості, які позначаються на ставленні до глобальних ризиків, а саме, нейротизм, тривожність, готовність до ризику. різноманіття ролей, екстраверсії, схильність до згоди, гармонізатора, генератора ідей. Різні моделі ставлення до глобальних ризиків та домінування різних особистісних рис вносять особливості прояву факторної структури ставлення до глобальних ризиків.

Abstract

Qualification work: 47 p., 12 tabl., 8 figs, 1 app., 27 sources.

Keywords: GLOBAL RISKS, CRISIS SITUATION, SURVIVING A CRISIS SITUATION, PERSONALITY.

The object of research is the individual's attitude to global risks. **The subject of research** is peculiarities of higher education students' attitude to global risks. **The purpose of** to identify psychological characteristics that affect the attitude of higher education students to global risks. **Research methods:** theoretical analysis of the study; psychodiagnostic; methods of mathematical statistics. **Conclusions:** two opposite models of attitudes towards global risks are identified, namely, in terms of responsibility and readiness for action; resilience and optimism; approaches to risks and motivation. The author identifies the personal characteristics that affect the attitude to global risks,

namely, neuroticism, anxiety, risk-taking, role diversity, extraversion, tendency to agree, harmonizer, and idea generator. Different models of attitudes toward global risks and the dominance of different personality traits contribute to the peculiarities of the factor structure of attitudes toward global risks.

ЗМІСТ

ВСТУП	3	
Розділ 1	ОСОБИСТІСНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКІВ СТАВЛЕННЯ ДО ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ	3
1.1	Поняття «глобальний ризик»: класифікація та осмислення їх особистістю	5
1.2	Соціально-психологічні чинники ставлення до глобальних ризиків	8
Розділ 2	ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	12
2.1	Характеристика вибірки	12
2.2	Методи дослідження	12
Розділ 3	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	16
3.1	Особливості відносин до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти	16
3.2	Специфіка особистісних властивостей у здобувачів вищої освіти	27
3.3	Факторна структура ставлення до глобальних ризиків у здобувачів вищої освіти	31
ВИСНОВКИ	41	
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	43	
ДОДАТОК А. Методики	46	

ВСТУП

Актуальність. Особистість у сучасному світі постійно стикається з різними загрозами, які можуть привести до серйозних наслідків для людства.

Пандемія, кліматичні зміни, локальні війни, загроза ядерної війни, екологічні катастрофи, терористичні напади так чи інакше впливають на психологічний стан населення світу. Вивчення питання, яке висвітлює ставлення особистості до глобальних ризиків є актуальним, оскільки розширюють знання стосовно того, як люди сприймають та реагують на ці загрози.

Це питання знайшло своє відображення в роботах Г. М. Андрєєва, І. Б. Бовіна, О. А. Бреусенко, Е. Гідденс, Д. А. Максимов, Ю. Д. Спиридонів, Н. Д. Вайнштейн, Е. Ю. Вебер, Н. Бостром, П. Е. Стокніс, Дж. Стоунер.

Найбільш з'ясованими аспектами цієї проблеми є знання про те, як взаємодіють соціальні та психологічні фактори на формування сприйняття глобальних ризиків; як страх впливає на ставлення прийняття рішень особистістю; яку роль вносить вплив війни на психічне здоров'я особистості; як процес комунікації впливає на сприйняття ризику.

Разом з тим, недостатньо робіт, які б надали відповідь стосовно того, які саме психологічні особливості молодшої людини, а саме, здобувача вищої освіти, позначаються на її ставленні до глобальних ризиків. Відповідь на це питання розширюють знання стосовно того, яким є сприйняття та готовність протидіяти глобальним загрозам у представників цієї соціальної групи; будуть корисними в професійній діяльності психологів для підтримки в умовах глобальних викликів.

Тема дослідження – «Психологічні особливості ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків».

Об'єкт – ставлення особистості до глобальних ризиків.

Предмет – особливості ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків.

Мета – виявити психологічні особливості, які позначаються на ставленні до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти.

Відповідно до даної мети були поставлені наступні завдання:

1. Провести теоретичний аналіз стану розроблення проблеми ставлення особистості до глобальних ризиків.

2. Проаналізувати особливості відносин до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти.

3. Визначити специфіку особистісних властивостей здобувачів вищої освіти.

4. Виявити факторну структуру ставлення до глобальних ризиків у здобувачів вищої освіти

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукової літератури; психодіагностичний (методики: "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестика, «П'ятифакторний опитувальник особистості» Р. МакКрае, П. Коста, «Методика на виявлення особистісної та ситуативної тривожності» Ч. Д. Спілбергера, "Особистісні чинники прийняття рішень" ЛЧР-25 Т. В. Корнілової, "Ролі в командній роботі" Р. М. Белбіна, «Локус контролю" Дж. Роттера) та методи математичної статистики (U - критерій Манна-Уїтні, факторний аналіз).

У дослідженні прийняли участь 47 здобувачів вищої освіти.

Розділ 1 ОСОБИСТІСНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАВЛЕННЯ ДО ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ

1.1 Поняття «глобальний ризик»: класифікації та осмислення їх особистістю

Одне з актуальних завдань, що стоять перед людством, - це глобальні ризики, які стосуються всього населення нашої планети. Найновіші розрізняємо головним чином за допомогою ЗМІ, де ми вчимося про небезпеки, катастрофи або надзвичайні події, які вже сталися або що можуть статися в майбутньому. Важливо враховувати, що людство постійно розвивається, науково-технічний прогрес має свої досягнення, але в нього також є й зворотний бік медалі - з'являються нові ризики та виникають різні катаклізми.

Систематичне дослідження і усунення глобальних ризиків є необхідною умовою. Завдяки пов'язаності глобальних ризиків один з одним, вони утворюють цілісну систему, де рішення, прийняте щодо одного ризику, може впливати на інші. Тому вивчення та усунення глобальних ризиків має бути серйозною проблемою для нашого суспільства[4].

П. Лагадек та Ф. Буланжер внесли значний вклад у розвиток синдиніки, науки, яка зародилася у 80-х роках у Франції. Головне поле дослідження синдиніки полягає у вивченні глобальних ризиків, небезпек та катастроф. Цей напрямок фокусується на специфіці управління глобальними ризиками та розробці заходів, що допомагають зменшити вплив факторів ризику або усунути загрозу [15].

Страхи, пов'язані з майбутнім, грають двояку роль. Вони привертають увагу до потенційних загроз, що має певну позитивну сторону. Однак ці страхи також можуть спонукати до "егоїзму національних держав" і ксенофобії, а також впливати на здатність людини до самомодифікації через самовідсторонення, оцінку себе з-за куліс та зниження чутливості суспільства.

Розглядаючи психологічні бар'єри, пов'язані з сприйняттям глобальних ризиків, П. Е. Стокніс вважав, що людство має тенденцію переоцінювати ризики. Глобальні ризики пов'язані з подіями або умовами, які мають серйозні наслідки для світової або окремих національних економік. Критерієм глобальної катастрофи є

втрата життя не менше 10% населення Землі. Катастрофа вважається глобальною, якщо кількість людських жертв складає щонайменше 10% населення Землі [24].

Глобальні ризики поділяються на п'ять категорій: екологічні, технологічні, геополітичні, соціальні та економічні. До ймовірних ризиків також належать загрози ядерної війни та глобальної епідемії. Виділяють три типи катастрофічних ризиків: ворожі дії, природні небезпеки та непередбачені наслідки дії людини [7].

Три основні підстави класифікації ризиків, які виділяють Н. Бостром та М. Циркович, включають:

1. Розрізнення їх за масштабом, а саме глобальні та індивідуальні ризики.
2. Поділ за значимістю наслідків - від менш помітних (наприклад, зникнення деяких комах) до серйозних проблем (наприклад, грабунки банків або різні епідемії), та навіть термінальних наслідків, що призводять до смерті.
3. Різні ризики також мають різну ймовірність, яка оцінюється залежно від використаних методів оцінки[18].

Завдяки міжособистісним та міжгруповим взаємодіям, проблеми глобальних ризиків стають актуальними для суспільства та впливають на суспільний настрій. Ставлення людини до глобальних ризиків включає також ставлення до зусиль, що прикладаються для подолання цих ризиків.

Глобальні ризики мають низку психологічних особливостей. Відсутність досвіду у запобіганні катастрофам спричиняє недооцінку ризиків та їх переоцінку після зіткнення з невеликими небезпеками. У ситуаціях екстреного характеру, через відсутність попереднього досвіду, люди діють необдуманно під час настання катастроф.

За словами Е. Гідденса, може настати "вже надто пізно", якщо щось "підє не так". Крім цього, катастрофи та різні загрози сприймаються як події, що відбуваються у віддаленому часі, що призводить до меншої чутливості та сприйнятливості людей. Важливу роль в цьому процесі також відіграє тривожний стан, який зменшує здатність до пошуку шляхів запобігання ризикам. Крім того, існує нерівність між технічними можливостями створювати глобальні ризики та психологічними та соціальними ресурсами для їх управління. Технологічні

джерела глобальних ризиків можуть самовідтворюватись, призводячи до безпорадності та прискорення катастрофічних наслідків [8].

Щодо особистості, стикаючись з глобальними ризиками, важливо самовизначення. Осмислення глобальних ризиків здійснюється за допомогою опору на моральні цінності людини та стосується думок щодо загибелі всього людства та долі майбутніх поколінь. Крім того, масове сприйняття глобальних ризиків та способи їх запобігання безпосередньо пов'язані з груповими стереотипами та політичними поглядами, але віддалені від наукових підходів.

Після усвідомлення глобальних ризиків як загрози для однієї соціальної групи, вони стають соціально незалежними незалежно від походження. Імовірність виживання прямо залежить від того, як індивіди ставляться до глобальних ризиків. Головне завдання полягає в осмисленні самого поняття глобальних ризиків та спільній діяльності, спрямованій на подолання цих ризиків.

Серед ціннісно-мотиваційних компонентів відношення особистості та групи до глобальних ризиків можна виділити бажання продовження роду, добробуту майбутнього покоління та цінність життя.

Серед когнітивних компонентів можна відзначити джерело і наслідки катастрофи, оцінку можливості запобігання ризику, можливості виживання, а також оцінку поведінки як своєї, так і інших під час катастрофи.

Серед афективно-оцінних компонентів відносини до глобальних ризиків можна вважати рівень оптимізму стосовно майбутнього та рівень тривоги щодо ризиків.

Серед поведінкових компонентів можна виділити готовність до спільної діяльності, спрямованої на вирішення проблеми глобальних ризиків, готовність до дій під час самої катастрофи та після неї.

Отже, змістовна характеристика відношення особистості до глобальних ризиків включає уявлення про самі ризики, їх причини, наслідки та шляхи вирішення. Формально-динамічні характеристики включають значимість цих ризиків як для соціальної групи, так і для особистості загалом, а також поширеність свідомості про ризики серед різних соціальних груп.

1.2. Соціально-психологічні чинники ставлення до глобальних ризиків

Під час розгляду соціально-психологічних досліджень, ми можемо зазначити, що широкий спектр питань вивчається у зв'язку з врахуванням ризику. Наприклад, це стосується прийняття рішень, вирішення проблем, пов'язаних з ризиком, почуття схильності до ризику, поведінки, пов'язаної з ризиком, процесу комунікації щодо ризику та сприйняття ризику [1].

Для людей важливо знати, як вони будуть поводитися у випадку зіткнення з ризиком. Протягом усього життя люди прагнуть не тільки розуміти ризик та аналізувати його, але також намагаються контролювати ризик. Процеси модернізації та глобалізації створюють новий ризик, який виходить за межі часу та має вплив на майбутнє; перетинає просторові кордони та виходить за межі національних кордонів; цей ризик не має соціальних обмежень і впливає на життя багатьох людей.

Отже, людям доводиться почувати себе вразливими та приймати рішення та діяти, щоб усунути або знизити ризик, використовуючи звичні методи[2].

В основі "нереалістичного оптимізму", згідно з точкою зору Н. Вейнштайна, лежить помилка, що виникає через недостатній досвід та невірне сприйняття інформації про ситуацію, з якою потрібно впоратися та вимагаються певні знання та вміння. Цей оптимізм проявляється, коли людина має контроль над ситуацією[27].

Також існує явище "нереалістичного песимізму", в якому людина сприймає негативні події як більш ймовірні для себе, ніж для інших, а позитивні події - навпаки. Це відбувається, коли людина не має контролю над ситуацією.

На основі отриманих результатів можна зробити припущення щодо поведінки людей у ситуаціях, де ризик виступає в ключовій ролі, поділяючи їх на ті, що контролюються та не контролюються, індивідуальні та колективні, потенційні та реальні, відомі та невідомі.

Проте, якщо врахувати характеристики ризику, то людина моделює своє поведінку відповідно до них. Функції соціальних уявлень також впливають на індивідуальну поведінку людини. Стратегії сприйняття допомагають формувати та

підтримувати соціальну ідентичність. За словами І. Боннека, коли людина зустрічається з небезпечними ситуаціями, функції соціальних уявлень виявляються. При вивченні соціальних уявлень про ризик ми розуміємо дві основні функції, а саме захисну та орієнтацію поведінки та виправдання соціальних відносин[19].

Е. Вебер у своїй роботі визначив кілька сфер, які прямо пов'язані з поведінкою і можуть мати ряд ризиків. По-перше фінансова сфера (азартні ігри, інвестування), по-друге здоров'я та безпека (ігнорування власної безпеки, не застібання ременя в автомобілі, переходу дороги у неприпустимому місці, зловживання шкідливими звичками, безладна сексуальна поведінка тощо), По-третє розваги (екстремальні види спорту без використання страховок і ременів безпеки тощо), вчетверте етична сфера (пов'язана з порушеннями етичних норм, наприклад, несплата податків, аліментів, невеликі крадіжки в магазинах або в громадському транспорті, присвоєння чужих робіт та заслуг), по-п'ята соціальна сфера (відповідність суспільству)[26].

Таким чином, виділяючи сфери, пов'язані з ризикованою поведінкою, люди зможуть проаналізувати сприйняття ризику в різних групах, які, можливо, вже мали такий досвід, що, врешті-решт, дозволить розглядати фактори динаміки соціального сприйняття ризику через досвід і практику.

Сценарії зіткнення з глобальними ризиками та їх подолання значно порятовуються ступенем напруженості між групових відносин та залученими групами порівняння. Уявляючи майбутнє, ми створюємо відмінності нашої групи від інших, що призводить до зростання напруженості міжгрупових відносин та ксенофобії, а також зниження довгострокової орієнтації та негативної оцінки майбутнього.

Отже, ідентифікація себе з малою батьківщиною та близькими допомагає особистості подолати тривожну інформацію про глобальні загрози та орієнтуватися на позитивні цілі. Тривога з приводу майбутнього збільшує занепокоєність глобальними ризиками та зменшує оптимізм щодо майбутнього людства, але не впливає на готовність особистості до запобігання ризикам.

Соціально-психологічні чинники, такі як цінності та норми, культурні впливи та соціально-економічна ситуація, впливають на ставлення до глобальних ризиків.

Засоби масової інформації мають ключову роль у формуванні колективних уявлень про глобальні ризики, а погіршення соціально-економічної ситуації може впливати на чутливість суспільства до очікування глобальної катастрофи.

Обговорення ризиків, катастроф, економічних криз в мережі, на роботі, в сім'ї та з друзями впливає на особистість, призводячи до появи ефекту «каскаду доступності». Цей ефект проявляється у тому, що події, що стосуються всіх, стають все частіше обговорюваними і спричиняють гостре емоційне переживання ризику, що поширюється через особисте спілкування та соціальні мережі [20].

Ефект «теорема Томаса», або «саме здійсненого пророцтва», полягає в тому, що якщо людина переконує себе, що певна ситуація є реальною, ця ситуація стає реальністю за своїми наслідками.

Ефект зсуву до ризику було виявлено в 1961 році Дж. Стоунером. Після групового обговорення глобальних ризиків учасники групи почали приймати більш ризиковані рішення. Таке зрушення може відбуватись і в інший бік - у бік обережних оцінок. Важлива роль в групових прогнозах на майбутнє відводиться сприйняттю цінностей групи, до якої належать учасники[25].

Організаційні фактори ставлення до глобальних ризиків пов'язані з здатністю організацій розпізнати «слабкі сигнали» глобальних ризиків і адекватно на них реагувати. Однак, можуть виникати проблеми при розпізнаванні таких сигналів через психологічні бар'єри, такі як уникнення невизначеності, обмежений уявний простір майбутнього через минулий досвід та уникнення когнітивного дисонансу.

Колективні емоції відображають ставлення соціальної групи до об'єктів, процесів або умов. Феномен обміну емоціями відіграє ключову роль у формуванні колективних емоційних станів, сприяючи соціальній інтеграції та відновленню позитивного емоційного клімату після травмуючих подій [11].

За дослідженням Н. І. Даудріх здобувачів вищої освіти виявлено різні психологічні функції страху та тривоги. Страх спричинює менше розпливчастість її «об'єкта» у порівнянні з тривогою і може ускладнити соціальну інтеграцію, а

також бути пов'язаною з безпорадністю. Страх може спонукати до колективних або індивідуальних дій[9].

Таким чином, підтверджується тісний зв'язок між колективними переживаннями та соціальною ідентифікацією. Негативні почуття страху, тривоги, злості та безвиході пов'язані з дисфункціональними типами етнічної ідентичності, низьким рівнем соціальної довіри та вивченою безпорадністю. Очевидно, нагнітання тривоги і страху у ЗМІ щодо глобальних катастроф мало ефективно для спонукання суспільства до дій. Конструктивний вплив на ставлення до глобальних ризиків має новинна інформація, що містить конкретний алгоритм дій та апелює до позитивної етнічної ідентичності та співчуття, а не до страху, етніцизму чи ксенофобії.

Підсумовуючи вищесказане можна констатувати наступне:

По-перше, ставлення людини до глобальних ризиків розуміється сприйняття та реакція особистості на різноманітні загрози, такі як пандемії, кліматичні зміни, терористичні напади тощо. Люди формують своє ставлення до цих ризиків під впливом соціальних, психологічних та культурних факторів.

В роботах було розглянуто різноманітні концепції: концепції системного підходу, соціальної ідентичності, ризикованої поведінки, глобалізації, культури безпеки, соціально-психологічних аспектів ризиків, оптимізму та песимізму, відношення до ризиків, екзистенційних ризиків, ставлення до глобальних криз, і групових прогнозів. Ці концепції варіюються від соціологічних та психологічних підходів до культурологічних та філософських ракурсів, розглядаючи різні аспекти сприйняття та взаємодії з глобальними ризиками.

По-друге, виявлено зв'язок між соціальними та психологічними факторами, що впливають на сприйняття та реакцію особистості на глобальні загрози. Розглянуті аспекти взаємодії, такі як колективні емоції, функції соціальних уявлень, стратегії сприйняття, динаміка соціального сприйняття ризику через досвід і практику, а також вплив засобів масової інформації на формування колективних уявлень.

По-третє, психологічне ставлення до глобальних ризиків активно взаємодіє з

соціально-психологічними чинниками, такими як цінності та норми, культурні впливи та соціально-економічна ситуація. Вивчення цих взаємодій визначає ефективні стратегії управління ризиками та підтримки суспільства в умовах глобальних викликів.

Розділ 2. ПРОЦЕДУРА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Характеристика вибірки

У дослідженні добровільно прийняли участь 47 юнаків – здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей, віком від 19 до 22 років. Вся вибірка була поділена на 2 групи, а саме, 25 здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі та 22 здобувача вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі.

2.2. Методи дослідження

Для вирішення завдань, було обрано такі діагностичні методики:

Опитувальник "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестик. Опитувальник складається з трьох компонентів та включає дев'ять шкал:

Перший компонент, який називається афективним, містить одну шкалу під назвою "Тривога щодо глобальних ризиків".

Другий компонент, когнітивний, складається з шести шкал, що включають: "Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання", "Фаталістичне ігнорування: зосередження на своєму житті та блазі своїх близьких перед неминучою катастрофою", "Релігійний авторитаризм: повернення до традиційних релігійних цінностей та контроль за громадянами", "Радикальні рішення: допустиме виживання одних з допомогою інших", "Оптимізм до глобального майбутнього" та "Апокаліптизм: очікування близького кінця всього людства".

Третій компонент, поведінковий, складається з двох шкал: "Готовність брати участь у усуненні глобальних ризиків" та "Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких".

Цей опитувальник призначений для виявлення ставлення людей до можливих глобальних ризиків. До таких ризиків можна віднести екологічні (екстремальні погодні явища), економічні (масове безробіття), геополітичні (терористичні атаки та військові конфлікти), соціальні (масштабна міграція) та технологічні (порушення інформаційних систем). Опитувальник складається з 47 тверджень і пропонується оцінювати їх за 5-бальною шкалою.

Методики діагностики особистісних властивостей суб'єктів П'ятифакторний опитувальник особистості Р. Макрає, П. Коста. Опитувальник особистості на основі п'яти факторів включає шкали нейротизму, екстраверсії, відкритості до досвіду, схильності до згоди і сумлінності. Цей опитувальник складається з 75 парних тверджень і використовує п'ятиступінчасту оцінну шкалу, яка вимірює виразність кожного з цих факторів. Нейротизм описує емоційну стабільність, від емоційної спокійності до тривожності. Екстраверсія визначається як спрямованість на навколишній світ, тоді як інтроверсія характеризується замкненістю. Відкритість до досвіду вказує на сприйнятливність та інтелектуальність, в той час як низький рівень означає приземленість та обмеженість. Схильність до згоди визначається як настрої до співробітництва та поступок до інших. Добросовісність вказує на виконання завдань з відповідальністю та дисципліною, тоді як недобросовісність проявляється у неорганізованості та безвідповідальності.

Методика на виявлення особистісної та ситуативної тривожності Ч. Д. Спілбергера. Дана методика включає дві шкали для вимірювання тривоги - особистісну і ситуативну тривожність. Особистісна тривожність визначається як властивість особистості, яка впливає на поведінку людини. Кожна людина має свій власний рівень тривожності. Методика складається з двох частин, кожна з яких містить по 20 питань. Перша частина визначає поточний стан особи, а друга частина визначає загальний рівень тривожності. Результати інтерпретації дають нам рівні тривожності: низький (20-34 бали), середній (35-44 бали), високий (46 балів і більше). Особистісна тривожність є сталою особливістю, яка проявляється в ситуаціях, що сприймаються людиною як загрозливі для самосвідомості та самооцінки. Ситуативна тривожність - це емоційна реакція людини (турбота, нервозність, напруженість), виявлена відповідь на будь-яку стресову ситуацію.

Опитувальник "Особистісні чинники прийняття рішень" ОЧР-25 Т. В. Корнілової. Цей опитувальник складається з двох шкал: готовність до ризику і раціональність. Ми спрямовуємо його на виявлення двох особистісних властивостей - готовності до ризику і суб'єктивної раціональності, що впливають на прийняття рішень у різних ситуаціях. Опитувальник містить 25 питань і три

варіанти відповіді. Учасник повинен обрати твердження, з яким він згоден більше всього, використовуючи значення 1 (повна згода), 0 (часткова згода) або -1 (повне незгоду).

Готовність до ризику - це особистісна властивість, яка допомагає людині регулювати свої дії й приймати рішення в невизначених ситуаціях. Це також індивідуальна характеристика людини, яка ґрунтується на її минулому досвіді та здатності оцінити свої можливості в будь-якій ситуації.

Раціональність, що вимірюється другою шкалою, відображає готовність розглядати і обговорювати свої рішення та дії, враховуючи усі обставини і усвідомлюючи їхні наслідки. Людина, яка проявляє раціональність, визнає, що прийняте нею рішення або вчинена дія можуть бути ризикованими і несуть за собою відповідальність.

Опитувальник "Ролі в командній роботі" Р. М. Белбіна. Даний опитувальник містить вісім шкал, що охоплюють такі ролі у командній роботі, як реалізатор, координатор, мотиватор, генератор ідей, дослідник ресурсів, аналітик, гармонізатор і контролер. Цей опитувальник допоможе виявити, які ролі ви найчастіше використовуєте і які можливо уникаєте, залежно від вашого характеру і особистих якостей. Опитувальник містить твердження, розділені на сім розділів, і ви маєте розподілити 10 балів між твердженнями в кожному розділі так, щоб сума дорівнювала 10. Ви можете призначити всі 10 балів одному твердженню або розподілити їх між кількома твердженнями. Кожна роль має свої особливості і вкладається в командну роботу залежно від її потреб. Наприклад, реалізатори знаходяться в центрі подій і активно відреагують на ідеї та плани. Керівники впевнено рухаються до своїх цілей, а мотиватори допомагають всім у команді зосередитися на досягненні мети. Знання вашої ролі може покращити ефективність командної роботи.

Опитувальник "Локус контролю" Дж. Роттера. У цьому опитувальнику міститься дві шкали - екстернальність і інтернальність, які допомагають виявити спрямованість особистості на зовнішні або внутрішні стимули. Опитувальник містить набір парних тверджень, їх кількість становить 29. Особі, що проходить

опитування, потрібно визначити, з якими твердженнями вона згодна найбільше, позначивши літерою "а" або "б". Екстернали вважають, що вони несуть відповідальність за свої провали та невдачі, вважаючи, що винні в цьому є всі, окрім них самих. Інтернали ж покладаються тільки на себе і вважають, що вони самі відповідальні за свої слова, поведінку та дії. Вони активно шукають варіанти розв'язання проблем і не залежать від думки інших людей.

Методи математико-статистичної обробки даних: U - критерій Манна-Уїтні – використовувався для виявлення відмінностей між двома вибірками.

Факторний аналіз – для вивчення структури взаємозв'язків між змінними.

Розділ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ ДО ГЛОБАЛЬНИХ РИЗИКІВ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Особливості відносин до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти

У цьому розділі будуть по черзі описані особливості досліджуваної вибірки, її ставлення до глобальних ризиків, а також особистісні та соціально-психологічні властивості здобувачів вищої освіти, які навчаються та не навчаються на військовій кафедрі.

Для вимірювання ставлення до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти використовувався опитувальник "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестик. За результатами діагностики було отримано такі результати для 47 здобувачів вищої освіти в Табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Результати діагностики відносин до глобальних ризиків здобувачів вищої освіти

Шкали	Вся вибірка	1 група	2 група	Норма
<i>Афективний компонент</i>				
Тривога щодо глобальних ризиків	11,5±2,3	11,4±2,1	11,5±2,5	12,3±3,8
<i>Когнітивний компонент</i>				
Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання	21,9±3,3	21,1±3,6	22,8±2,7	21,12±4,5
Фаталістичне ігнорування: зосередження на своєму житті та блазі своїх близьких перед неминучою катастрофою	18,5±4,4	18,2±4,1	18,8±4,9	16,9±4,7
Релігійний авторитаризм: повернення до традиційним релігійним цінностям і контроль за громадянами	10,7±9,5	9,6±2,9	12,3±13,9	9,1±3,3
Радикальні рішення: допустиме виживання одних за рахунок інших	15,8±4,4	16,2±3,7	15,5±5,3	12,8 ±2,9
Оптимізм до глобального майбутнього	20,7±3,7	20,6±3,5	20,8±3,9	19,6±4,3
Апокаліпсизм: очікування близького кінця всього людства	6,1±2,5	5,6±1,8	6,6±3,1	5,6±2,4
<i>Поведінковий компонент</i>				
Готовність брати участь у усуненні глобальних ризиків	17,7±4,3	16,9±4,2	18,7±4,2	14,6±8,7
Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких	17,9±3,9	17,4±3,9	18,7±3,7	12,8±7,9

Основауючись на цьому, можна сказати, що середні значення та стандартні відхилення взагалі відповідають нормі у всій вибірці, за винятком однієї шкали "Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання" (когнітивний компонент), де значення перевищують норму. Якщо порівнювати середні значення і стандартне відхилення у здобувачів вищої освіти двох груп, то по семи шкалах даного опитувальника значення відповідають нормі, а на двох шкалах, які входять до когнітивного компонента, значення та стандартне відхилення перевищують норму.

Рисунок 3.1 – Розподіл рівня виразності компонентів ставлення до глобальних

За даними на рисунку 3.1, у здобувачів вищої освіти було встановлено, що їхні рівні виразності компонентів ставлення до глобальних ризиків. Зокрема, за шкалою "Тривога з приводу глобальних ризиків" наблюдався нормативний рівень виразності афективного компонента. Це означає, що здобувачі вищої освіти не відчують особливої тривоги щодо глобальних ризиків і не приділяють особливу увагу подіям навколо них.

Щодо когнітивного компонента, він включає шість шкал, з яких середні значення п'яти шкал відповідають нормі. Проте, за однією шкалою - "Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання" - середні значення перевищує норму. Ці результати свідчать про те, що здобувачі вищої освіти готові співпрацювати і приймати радикальні рішення для передбачення та запобігання катастрофам. Вони

готові жертвувати власними інтересами для забезпечення загальної безпеки, що свідчить про те, що вони ставлять важливість власного життя та безпеки над усім іншим.

Також виявлено, що здобувачі вищої освіти не розглядають традиційні релігійні цінності як варіант для збереження свого життя та життя своїх близьких у разі неминучої катастрофи. Натомість, у них є оптимізм щодо майбутнього людства і вони сподіваються, що ці катастрофи можна уникнути.

У двох групах здобувачів вищої освіти, які були досліджені в рамках когнітивного компоненту, було встановлено, що значення по чотирьох шкалах відповідають середнім нормам. Ці результати свідчать про готовність здобувачів вищої освіти до співпраці та запобігання катастрофам. Натомість, здобувачі вищої освіти, що навчаються на військовій кафедрі, мають вищі значення за шкалою "Релігійний авторитаризм", що означає їх більшу орієнтацію на традиційні релігійні цінності та контроль над громадянами.

Також, здобувачі вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, мають вищі значення за шкалою "Радикальні рішення", що свідчить про більшу схильність приймати рішення, які можуть призвести до виживання одних за рахунок інших.

Здобувачі вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі і зустрічаються з загрозою своєму життю та безпеці, виявили готовність звернутися до релігійних цінностей та традицій для врятування. Вони також показали готовність допомагати людям, які перебувають поряд і ніколи їх не залишать. З іншого боку, здобувачі вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, мають протилежні цінності, що свідчить про їх готовність робити радикальні кроки для власного порятунку, навіть якщо це означає жертвувати життям інших людей, які можуть бути поряд з ними, оскільки їх основна мета полягає в особистому виживанні.

Що стосується поведінкового компонента, виявлено, що середня оцінка для шкал "Готовність брати участь у усуненні глобальних ризиків" та "Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких" відповідає нормі для всієї вибірки. Ці результати свідчать про те, що у здобувачів вищої освіти

є готовність брати участь в усуненні глобальних ризиків і здійснювати активні заходи для захисту себе та своїх близьких.

Для вимірювання особистісних властивостей особистості використано адаптований опитувальник особистості Р. Макрай, П. Коста, створений М. В. Бодуновим та С.Д. Бірюковим.

Середнє значення і стандартне відхилення було розраховано для всієї вибірки здобувачів вищої освіти, а також окремо для кожної групи, в результаті діагностики особистісних властивостей. Отримані результати представлені в Таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Результати діагностики особистісних властивостей у здобувачів вищої освіти

Особистісні властивості	Вся вибірка	1 група	2 група	Норма
Нейротизм	17,9±6,7	19,1±6,9	16,1±6,3	19±7
Екстраверсія	30,7±20,9	30,1±27,2	31,1±7,2	32 ±7
Відкритість досвіду	25,7±6,1	25,2±6,1	26,4±6,2	30 ± 6
Схильність до згоди	24,3±4,9	24,6±4,7	23,8±5,2	30±6
Добросовісність	31,3±6,5	30,2±6,8	32,7±5,7	32 ±8

Тому, середні значення та стандартні відхилення, як для всієї вибірки здобувачів вищої освіти, так і окремо для кожної групи - тих, хто навчається на військовій кафедрі та тих, хто не навчається на ній, відповідають нормі для всіх шкал.

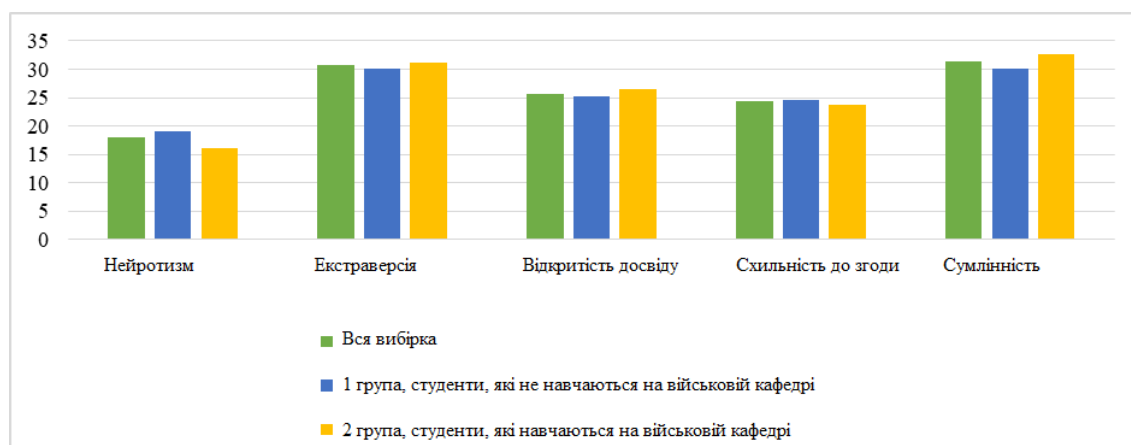

Рисунок 3.2 –Розподіл рівня виразності особистісних властивостей у здобувачів вищої освіти

Виходячи з результатів розподілу рівня виразності особистісних властивостей у здобувачів вищої освіти, виявлено, що учасники дослідження, які мають високий показник за шкалою "нейротизм", не завжди можуть зберігати

спокій та врівноваженість. У певних ситуаціях вони можуть виявляти емоційність та проявляти тривожність.

Водночас, за шкалою "Екстраверсія" було встановлено, що в даній вибірці немає яскраво виражених інтровертів або екстравертів. Це означає, що вони не уникають спілкування та здатні на контакт, але також потребують часу на самотність і відстороненість.

Нарешті, за шкалою "Відкритість до досвіду" можна стверджувати, що здобувачі вищої освіти виявляють трохи незрілість на своєму віці, але вже мають деякий досвід у справлянні з різними ситуаціями.

Крім того, результати за шкалою "Схильність до згоди" також вказують, що здобувачі вищої освіти можуть бути гнучкими і вміти адаптуватися до різних ситуацій. Вони можуть виявити високу комунікабельність і вміння вирішувати конфлікти шляхом пошуку компромісних рішень. Такі здобувачі вищої освіти часто виявляються колективними гравцями, які спроможні підтримувати гармонію в групі та знаходити спільний мовник з іншими людьми.

З врахуванням результатів за шкалою "Добросовісність" можна сказати, що такі здобувачі вищої освіти мають високу мотивацію досягати успіху і завжди ставляться до своїх обов'язків зі серйозністю і відповідальністю. Вони дотримуються встановлених правил і норм, пунктуальні і завжди готові допомогти іншим. Такі здобувачі вищої освіти демонструють велику працездатність і здатність до самоорганізації, що сприяє ефективному виконанню завдань і досягненню поставлених цілей.

Методика на виявлення особистісної та ситуативної тривожності Ч. Д. Спілбергера, адаптована Ю.Л. Ханіним, була використана для вимірювання особистісної та ситуативної тривожності. Середнє значення та сигма були розраховані для всієї вибірки здобувачів вищої освіти, а також окремо для кожної групи. Результати діагностики особистісної та ситуативної тривожності у здобувачів вищої освіти можна знайти у таблиці.3.3.

Таблиця 3.3

Результати діагностики особистісної та ситуативної тривожності здобувачів вищої освіти

Показники тривожності	Вся вибірка	1 група	2 група	Норма
Ситуативна тривожність	38,6±8,7	40±9,1	36,8±7,8	40 ± 10
Особистісна тривожність	39,3±8,3	40±7,9	37,5±8,3	40 ±10

Отже, результати дослідження показують, що середня тривожність за обома шкалами (ситуативною та особистісною) відповідає нормі як у всій вибірці, так і окремо для здобувачів вищої освіти, які навчаються та не навчаються на військовій кафедрі.

За даними, наведеними на рисунку 3.3, можна сказати, що в ситуаціях помірної ситуативної і особистісної тривожності здобувачі вищої освіти здатні контролювати свої емоційні переживання.

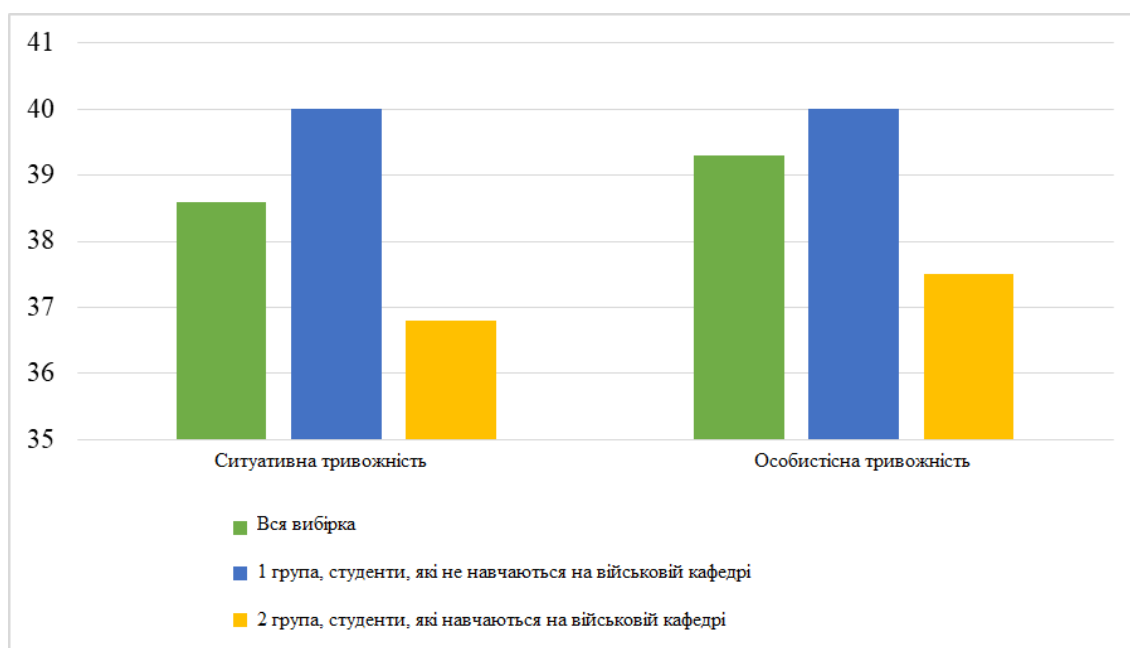

Рисунок 3.3 –Розподіл рівня ситуативної та особистісної тривожності у здобувачів вищої освіти

У будь-яких обставинах такі здобувачі вищої освіти завжди намагаються бути об'єктивними в оцінці всіх ситуацій. Вони проявляють велику впевненість в собі та своїх здібностях, розпоряджаючись своїм минулим досвідом. Крім того, вони є дуже відповідальними і можна на них покластися.

Однак, коли ситуація ускладнюється, вони часто стикаються з збоїми емоційного стану та зниженням продуктивності. Їх характеризує поява тривоги та неспокою. Незважаючи на це, вони досить швидко відновлюють свої сили, працездатність та емоційну стабільність.

Для оцінки особистісних факторів прийняття рішень був використаний опитувальник, розроблений Т. В. Корніловим, під назвою "Особистісні фактори прийняття рішень". Були обчислені середні значення та стандартні відхилення для всієї вибірки здобувачів вищої освіти, а також окремо для кожної групи.

Таким чином, результати розподілу рівня виразності особистісних факторів прийняття рішень у здобувачів вищої освіти, які навчаються/не навчаються на військовій кафедрі в обох групах переважає значення за шкалою "Раціональність" (92% та 90%).

Рисунок 3.4 – Розподіл рівня виразності особистісних факторів прийняття рішень у здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі

Рисунок 3.5 –Розподіл рівня виразності особистісних факторів прийняття рішень у здобувачів вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі

Отримані результати свідчать про те, що здобувачі вищої освіти проявляють високу рівень осмисленості щодо свого плану дій і здатні усвідомлено реагувати на потенційні небезпеки.

Варто відзначити, що вони не тільки розуміють, яким чином діяти у небезпечних ситуаціях, але й несуть повну відповідальність за прийняті рішення, оскільки розуміють, що їхні вчинки можуть вплинути не лише на їхнє власне життя, а й на безпеку оточуючих.

Для оцінки соціально-психологічних характеристик особистості був використаний опитувальник «Ролі у командній роботі» Р. М. Белбіна. За допомогою цього опитувальника ми визначили кількість командних ролей, які були обрані кожним здобувачем вищої освіти у всій вибірці. Крім того, ми порівняли значення двох груп здобувачів вищої освіти - тих, хто навчається на військовій кафедрі, та тих, хто не навчається на військовій кафедрі.

За допомогою діагностики командних ролей ми визначили домінуючі командні ролі кожного учасника дослідження (із кількістю балів більше 11).

Важливо зауважити, що кількість осіб, які займають домінуючі ролі, не співпадає з загальною кількістю у вибірці, тому що одна людина може мати виразність в одній або декількох командних ролях.

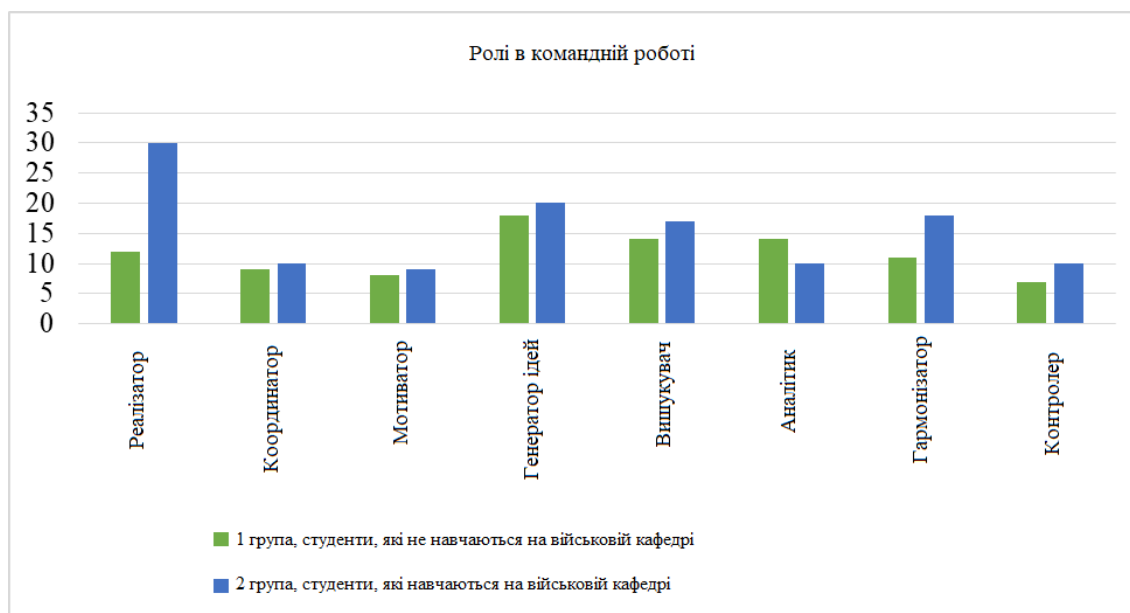

Рисунок 3.6 –Результат розподілу кількості обраних ролей у здобувачів вищої освіти

За результатами розподілу ролей серед здобувачів вищої освіти 1-ї групи, найбільше кількість обраних ролей випала на генераторів ідей, аналітиків та розвідувачів ресурсів. Тобто, здобувачі вищої освіти з цієї групи проявляють більше інтелектуальної активності та віддають перевагу роботі в команді. Проте, у цій групі менше контролерів та мотиваторів, що може створювати хаосу в організації роботи, а також неспроможність мотивувати один одного на досягнення результатів.

У другій групі здобувачів вищої освіти найбільше представлені реалізатори, тобто люди, які готові виконувати завдання без жодної ініціативи. Ці здобувачі вищої освіти навчаються на військовій кафедрі й віддають перевагу виконанню наказів без зайвих запитань чи розробки власних ідей. Водночас, в цій групі маємо найменше кількість мотиваторів, тобто здобувачі вищої освіти менше прагнуть мотивувати один одного, і їм необхідне зовнішнє спонукання (наприклад, від свого начальника) для досягнення результату.

Для визначення орієнтації особистості на внутрішні чи зовнішні стимули використовували опитувальник "Локус контролю" Дж. Роттера. У всій групі здобувачів вищої освіти були обчислені середні значення та стандартне відхилення як для всієї групи, так і окремо для кожної групи.

Таким чином, при порівнянні двох груп здобувачів вищої освіти було виявлено переважання внутрішньої спрямованості особистості, що переважає кількість інтерналів у кожній групі.

Рисунок 3.7 –Результат розподіл рівня виразності локусу контролю у здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі

Рисунок 3.8 –Результат розподіл рівня виразності локусу контролю у здобувачів вищої освіти, що навчаються на військовій кафедрі

На рисунку 3.7 - 3.8 наведені результати розподілу рівня виразності локусу контролю у здобувачів вищої освіти, залежно від того, чи навчаються вони на військовій кафедрі чи ні, у відсотковому співвідношенні. У двох групах більшість здобувачів вищої освіти мають значення за шкалою «Інтренал» (88% та 77%).

Це свідчить про високу відповідальність здобувачів вищої освіти, незалежно від того, чи навчаються вони на військовій кафедрі чи ні. Вони не піддаються впливу зовнішніх думок і готові стояти за себе та своїх близьких. Вони приймають на себе вину за будь-які невдачі, вважаючи себе та оточуючих їх людей єдиними винними. Це свідчить про їхню мужність та здатність навчатися на помилках і рухатися вперед. Коли існує серйозна небезпека для них і оточуючих, вони без коливань беруть на себе повну відповідальність за свої дії.

Отже, здобувачі вищої освіти, які навчаються/не навчаються на військовій кафедрі, проявляють готовність співпрацювати та брати участь в усуненні глобальних ризиків. Вони також готові вживати активні заходи для захисту себе і своїх близьких. У здобувачів вищої освіти присутній оптимізм стосовно майбутнього всього людства. Здобувачі вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі, більш схильні до прийняття радикальних рішень, тоді як здобувачі вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, частіше звертаються до релігійних цінностей.

За результатами дослідження особистісних властивостей здобувачів вищої освіти, які навчаються/не навчаються на військовій кафедрі, виявлено, що вони без проблем контактують з іншими людьми та вміють ефективно реагувати на різні ситуації. Вони готові йти на компроміс і серйозно ставитися до вирішення різних питань. Вони несуть повну відповідальність за свої дії та проявляють дисципліну. Вони добре обдумують свої дії та знають, як поводитися в небезпечних ситуаціях.

За результатами дослідження соціально-психологічних властивостей здобувачів вищої освіти, які навчаються/не навчаються на військовій кафедрі, видно, що вони беруть відповідальність за свої дії тільки на себе. Вони мають

достатньо честності та сміливості визнавати свої помилки і невдачі, що робить їх сильнішими та допомагає вчитися на своїх помилках. Здобувачі вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, більш схильні до інтелектуальної роботи в команді, тоді як здобувачі вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі, готові виконувати роботу без ініціативи та без особистих вигадок. У здобувачів вищої освіти також відсутня мотивація в їхній групі.

3.2. Специфіка особистісних властивостей у здобувачів вищої освіти

Для даного дослідження вибірку не поділяли і до неї увійшли здобувачі вищої освіти (n=47), що не навчаються та навчаються на військовій кафедрі. Для виявлення структури ставлення до глобальних ризиків застосовувався факторний аналіз даних психологічної діагностики, що включав в себе оцінку особистісних та соціально-психологічних факторів.

Результати факторного аналізу для всієї вибірки наведені в таблиці 3.7. Факторно-аналітичне рішення базувалося на методі головних компонентів та використовувало варимакс - обертання для отримання матриць, де кожна змінна мала найбільше вагу лише на одному факторі.

Таблиця 3.7

Структура відношення особистісних та соціально-психологічних факторів до глобальних ризиків у здобувачів вищої освіти

Шкали	Чинники							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Компоненти ставлення до глобальних ризиків								
Тривога щодо глобальних ризиків		-0,59						
Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання		0,71						
Фаталістичне ігнорування: зосередження на своєму житті та блазі своїх близьких перед неминучою катастрофою		0,51						0,57
Релігійний авторитаризм: повернення до традиційних релігійних цінностей та контроль за громадянами								
Радикальні рішення: допустиме виживання одних за рахунок інших								0,76
Оптимізм до глобального майбутнього		0,79						
Апокаліптизм: очікування близького кінця всього людства					0,55			
Готовність брати участь в усуненні глобальних ризиків				0,72				
Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких				0,76				
Особистісні властивості								
Нейротизм	0,82							
Екстраверсія.						0,43		
Відкритість досвіду				0,62				
Схильність до згоди							0,72	
Добросовісність	-0,59							

Особистісна тривожність	0,85							
Ситуативна тривожність	0,84							
Раціональність			0,60					
Готовність до ризику	-0,57							
Соціально-психологічні властивості								
Реалізатор			0,72			0,71		
Координатор								
Мотиватор						-0,84		
Генератор ідей							-0,64	
Вишукувач ресурсів		-0,54						
Аналітик			-0,58					
Гармонізатор							0,55	
Контролер			-0,49					
Інтернал						0,83		
Екстернал						-0,83		
Дисперсія, %	15,2	9,4	9,3	7,1	6,5	5,5	4,7	4,1

Базуючись на результати психологічної діагностики 47 здобувачів вищої освіти, було сформоване вісім угруповань змінних, що представляють ставлення особистісних та соціально-психологічних факторів до глобальних ризиків.

У першому угрупованні (15,2% частки дисперсії) знаходяться п'ять шкал особистісних властивостей (нейротизм, особистісна та ситуативна тривожність, сумлінність та готовність до ризику). Цей фактор відображає лише особистісні властивості здобувачів вищої освіти.

У другому угрупованні (9,4% частки дисперсії) знаходяться чотири показники опитувальника "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестика, а також один показник опитувальника "Ролі у командній роботі" Р. М. Белбіна. Цей фактор відображає соціально-психологічні властивості здобувачів вищої освіти та ставлення до глобальних ризиків.

У третьому угрупованні (9,3% частки дисперсії) знаходяться показники особистісних властивостей (раціональність) та соціально-психологічні властивості (ролі реалізатора, аналітика та контролера). Цей фактор відображає як особистісні, так і соціально-психологічні аспекти здобувачів вищої освіти.

У четвертому угрупованні (7,1% частки дисперсії) знаходяться два показники опитувальника "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестика та один показник п'ятифакторного опитувальника особистості (відкритість досвіду). Цей фактор

відображає як шкали опитувальника глобальних ризиків, так і особистісні властивості здобувачів вищої освіти.

У п'ятому угрупованні (6,5% частки дисперсії) знаходяться показники глобальних ризиків (апокаліптизм) та локус контролю. Цей фактор представляє соціально-психологічні властивості здобувачів вищої освіти та їхнє ставлення до глобальних ризиків.

У шостому угрупованні (5,5% частки дисперсії) знаходяться показники особистісних властивостей (екстраверсія) та командних ролей (реалізатор, мотиватор). Цей фактор представляє як особистісні, так і соціально-психологічні аспекти ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків.

У сьомому угрупованні (4,7% частки дисперсії) знаходяться показники особистісних властивостей (схильність до згоди) та командних ролей (гармонізатор, генератор ідей). Цей фактор представляє як особистісні, так і соціально-психологічні аспекти ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків.

Восьме угруповання змінних (4,1% частки дисперсії) включає два показники опитувальника "Ставлення до глобальних ризиків" Т.А. Нестика. Цей фактор представляє лише компоненти глобальних ризиків.

Отже, результати психологічної діагностики свідчать про наявність різних факторів, що впливають на ставлення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків, у тому числі особистісних та соціально-психологічних.

Отже, шляхом факторного аналізу були виявлені особистісні та соціально-психологічні фактори, що визначають ставлення до глобальних ризиків. В особистісному факторі показники готовності брати участь у усуненні глобальних ризиків та активної дії для захисту себе та близьких пов'язані з особистими якостями, зокрема з відкритістю до нового. Таким чином, маючи минулий досвід, здобувачі вищої освіти готові брати активну участь у протидії ризикам, оскільки можуть застосовувати свої знання та вміння на практиці.

У соціально-психологічному факторі показники тривоги, необхідності співпраці для прогнозування та запобігання, фаталістичного ігнорування та

оптимізму щодо глобального майбутнього пов'язані з роллю командира ресурсів. Таким чином, обираючи роль "Шукач ресурсів", здобувачі вищої освіти проявляють товариську і готовність спілкуватися з іншими людьми для запобігання катастрофам. Вони також можуть використовувати інформацію від інших для врятування себе та близьких, але при цьому залишаються оптимістично налаштованими.

Також, існує ще один фактор соціально-психологічний фактор, який залежить від шкали опитувальника глобальних ризиків "Апокаліптизм: очікування близького кінця всього людства", і пов'язаний з соціально-психологічними характеристиками - інтернал та екстернал. Згідно з цим, здобувачі вищої освіти, які сподіваються на кінець світу, можуть перекладати відповідальність за все, що відбувається на інших людей, або, потрапивши в таку ж ситуацію, вона покладається тільки на них самих.

3.3. Факторна структура ставлення до глобальних ризиків у здобувачів вищої освіти

Перший етап дослідження спрямовувалося на виявлення відмінностей у ставленні до глобальних ризиків між двома групами здобувачів вищої освіти, зокрема з урахуванням їх особистісних та соціально-психологічних властивостей.

Для цього вся вибірка була розділена на дві групи: перша група, яку складало 25 осіб, не навчалися на військовій кафедрі, а друга група, складена з 22 здобувачів вищої освіти, навчалися на військовій кафедрі.

За допомогою U-критерію Манна-Уїтні було виявлено різницю у ставленні до глобальних ризиків між різними факторами особистості та соціально-психологічними факторами. Результати дослідження можна знайти в таблицях 3.8, 3.9, 3.10.

Таблиця 3.8

Відмінності в групах з різним рівнем ставлення до глобальних ризиків

Показник	Середній ранг		Манна-Уїтні
	Група 1	Група 2	
Тривога щодо глобальних ризиків	46,97	51,65	1043,5
Необхідність співробітництва для прогнозування та запобігання	43,01	56,85	825,5
Фаталістичне ігнорування: зосередження на своєму житті та благо своїх близьких перед неминучою катастрофою	47,55	50,89	1075,5
Релігійний авторитаризм: повернення до традиційних релігійних цінностей та контроль за громадянами	45,76	53,24	977
Радикальні рішення: допустиме виживання одних за рахунок інших	51,05	46,32	1042,5
Оптимізм до глобального майбутнього	46,57	52,18	1021,5
Апокаліптизм: очікування близького кінця всього людства	45,72	53,3	974,5
Готовність брати участь в усуненні глобальних ризиків	44,42	55	903
Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких	45,15	54,04	943,5

За способом реагування на глобальні ризики значні відмінності помічено лише в одній шкалі "Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання" ($U = 825,5$, $p \leq 0,05$). Це означає, що здобувачі вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі, мають вищий показник порівняно зі здобувачами вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі.

Ця різниця може пояснюватися тим, що здобувачі вищої освіти на військовій кафедрі, через свою специфіку, частіше працюють у команді та підпорядковуються командирю взводу. Вони звикли до спільної роботи та спільного зусилля для досягнення поставлених цілей та завдань незалежно від обставин.

Однак, в інших восьми шкалах значних відмінностей не виявлено, що означає, що здобувачі вищої освіти обох груп не різняться за цими показниками.

Таблиця 3.9

Відмінності в різних групах з різним показником особистісних властивостей

Показник	Середній ранг		Манна-Уїтні
	Група 1	Група 2	
Нейротизм	53,46	43,15	909,5
Екстраверсія	42,8	57,12	814
Відкритість досвіду	46,35	52,48	1009
Схильність до згоди	51,43	45,82	1021,5
Добросовісність	44,25	55,21	894
Ситуативна тривожність	52,23	44,77	977,5
Особистісна тривожність	54,05	42,38	877
Раціональність	46,77	51,92	1032,5
Готовність до ризику	46,01	51,7	999,5

Були виявлені великі розбіжності у ставленні здобувачів вищої освіти до особистісних властивостей за шкалою "екстраверсії" ($U = 814$, $p \leq 0,05$). У групі здобувачів вищої освіти, які навчаються на військовій кафедрі, цей показник виявився вищим, ніж у здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі. Ці відмінності можуть бути пояснені тим, що здобувачі вищої освіти військової кафедри проводять більше часу у великому колективі (взводі) під час навчання та інших видів діяльності. У них є потреба у спілкуванні та комунікації,

а також відчуття необхідності в колективі. У групі здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, таких потреб може бути менше.

Також були виявлені значні відмінності у ставленні здобувачів вищої освіти до особистісних властивостей за шкалою "Особистісна тривожність" ($U = 877, p \leq 0,05$). У групі здобувачів вищої освіти військової кафедри цей показник виявився нижчим, ніж у здобувачів вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі. Ці відмінності можуть бути пояснені тим, що здобувачі вищої освіти, які не навчаються на військовій кафедрі, мають тенденцію сприймати незначні ситуації як загрозові і відчувають потенційну небезпеку від них. З іншого боку, здобувачі вищої освіти військової кафедри мають досвід і навички реагувати на подібні ситуації, тому вони відчувають тривогу, лише коли їхня присутність є реальною та неминучою. Це може бути вплив специфічного навчання на військовій кафедрі.

Значних розбіжностей за іншими шкалами не було виявлено, що означає, що здобувачі вищої освіти обох груп не відрізнялися за цими показниками.

Таблиця 3.10

Відмінності в різних групах з різним показником соціально-психологічних властивостей

Показник	Середній ранг		Манна-Уїтні
	Група 1	Група 2	
Реалізатор	55,26	40,8	810,5 **
Координатор	46,65	52,08	1025, 5
Мотиватор	46,53	52,24	1019
Генератор ідей	46,22	52,64	1002
Вишукувач ресурсів	51,56	45,64	1014
Аналітик	43,03	55,84	826,5 **
Гармонізатор	49,37	48,51	1134, 5
Контролер	47,71	50,69	1084
Інтернал	45,49	53,6	962
Екстернал	52,11	44,93	984

Виявлено значні відмінності у ставленні суб'єктів до соціально-психологічних властивостей залежно від командних ролей "Реалізатор" та "Аналітик" ($U=810,5, p \leq 0,05$). У групі здобувачів вищої освіти, які навчаються на

Готовність брати участь в усуненні глобальних ризиків		0,77					
Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких		0,74					
Особистісні властивості							
Нейротизм	0,82						
Екстраверсія		-0,49					-0,43
Відкритість досвіду		0,62					
Схильність до згоди						0,59	
Добросовісність	-0,58		0,56				
Особистісна тривожність	0,86						
Ситуативна тривожність	0,87						
Раціональність			0,58				
Готовність до ризику	-0,53						
Соціально-психологічні властивості							
Реалізатор			0,82				
Координатор						0,70	
Мотиватор			-0,76				
Генератор ідей						-0,59	
Вишукувач ресурсів				-0,49	-0,47		
Аналітик						-0,55	
Гармонізатор					0,45		
Контролер			-0,49	-0,52			
Інтернал					0,89		
Екстернал					-0,86		
Дисперсія %	16,4	10,9	10,3	7,1	6,4	5,7	5,4

Здобувачі вищої освіти 1 групи (які не навчаються на військовій кафедрі) були розділені на 7 угруповань змінних на основі результатів психологічних діагностик.

Перше угруповання змінних, яке становило 16,4% дисперсії, включало шкали нейротизму, особистісної і ситуативної тривожності, сумлінності і готовності до ризику, і вважалось особистісним фактором ставлення до глобальних ризиків.

Друге угруповання змінних, яке становило 10,9% дисперсії, включало показники ставлення до глобальних ризиків, такі як готовність брати участь у їх усуненні і до захисту, а також показник відкритості досвіду. На протилежному полюсі цього угруповання були показники фаталістичного ігнорування глобальних ризиків і радикальних рішень, а також показник екстраверсії.

Третє угруповання змінних, яке становило 10,3% дисперсії, включало показники особистісних властивостей, таких як сумлінність і раціональність, а також показник ролей команди.

Четверте угруповання змінних, яке становило 7,1% дисперсії, включало показники ставлення до глобальних ризиків, такі як співпраця і фаталістичне ігнорування, а також показники ролей команди.

П'яте угруповання змінних, яке становило 6,4% дисперсії, включало показники соціально-психологічних чинників і ролей команди.

Шосте угруповання змінних, яке становило 5,7% дисперсії, включало показники особистісних властивостей і ролей команди.

Сьоме угруповання змінних, яке становило 5,4% дисперсії, включало показники ставлення до глобальних ризиків, такі як релігійний авторитаризм і апокаліптизм, а також показник екстраверсії.

Таким чином, за допомогою факторного аналізу було встановлено особистісні та соціально-психологічні фактори, що впливають на ставлення до глобальних ризиків. У першому особистісному факторі, який включає шкали опитувальника глобальних ризиків "Фаталістичне ігнорування: зосередження на своєму житті та блажі своїх близьких перед неминучою катастрофою", "Радикальні рішення: допустиме виживання одних за рахунок інших" та "Готовність брати участь в усуненні глобальних ризиків", спостерігається зв'язок з особистісними характеристиками нейротизму та екстраверсії. Здобувачі вищої освіти реагують на катастрофічні ситуації по-різному, залежно від своїх індивідуальних рисунку Дехто готовий врятувати себе та інших, тоді як інші зосереджені лише на власному благополуччі.

У другому особистісному факторі, який включає шкали "Релігійний авторитаризм: повернення до традиційних релігійних цінностей та контроль за громадянами" та "Апокаліптизм: очікування близького кінця всього людства", спостерігається зв'язок з особистісною властивістю екстраверсії. Таким чином, здобувачі вищої освіти, які мають більш товариські та відкриті риси, можуть

Схильність до згоди						0,55	
Добросовісність	-0,59						
Особистісна тривожність	0,79						
Ситуативна тривожність	0,85						
Раціональність		-0,67					
Готовність до ризику	-0,41				0,70		
Соціально-психологічні властивості							
Реалізатор			0,51		-0,53		
Координатор		-0,82					
Мотиватор					0,51		-0,40
Генератор ідей			-0,55				
Вишукувач ресурсів							-0,53
Аналітик		0,64					
Гармонізатор							0,78
Контролер		0,66					
Інтернал				0,84			
Екстернал				-0,86			
Дисперсія %	18,2	11,9	9,1	8,3	7,1	5,9	5,6

Поділ здобувачів вищої освіти угрупованнями змінних залежно від їх ставлення до глобальних ризиків на основі результатів психологічних діагностик показав, що перше угруповання (18,2% дисперсії) складається з здобувачів вищої освіти, які віддають перевагу традиційним релігійним цінностям та контролюють своїх співгромадян. У цій групі також є високий рівень нейротизму, особистісної і ситуативної тривожності, але низький рівень екстраверсії, сумлінності і готовності до ризику. Цей фактор можна інтерпретувати як особистісний фактор ставлення до глобальних ризиків.

Друге угруповання (11,9% дисперсії) складається зі здобувачів вищої освіти, які віддають перевагу командним ролям аналітика і контролера, але також мають раціональність і координаторські навички. Цей фактор відображає як особистісні, так і соціально-психологічні властивості.

Третє угруповання (9,1% дисперсії) має високий рівень співпраці для прогнозування та запобігання, оптимізм до глобального майбутнього. У цій групі також є реалізатори та певна ступінь тривоги щодо глобальних ризиків. Цей фактор можна інтерпретувати як соціально-психологічний фактор ставлення до глобальних ризиків.

Четверте угруповання (8,3% дисперсії) відображає особистісний фактор ставлення до глобальних ризиків та включає апокаліптичні очікування щодо кінця людства та цінності зовнішнього контролю.

П'яте угруповання (7,1% дисперсії) включає готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків та готовність до ризику, а також мотиваторські та реалізаторські навички.

Шосте угруповання (5,9% дисперсії) відображає особистісний фактор ставлення до глобальних ризиків, що характеризується схильністю до згоди і відкритістю досвіду, але також включає фаталістичне ігнорування та радикальні рішення.

Сьоме угруповання (5,6% дисперсії) включає готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків і схильність до згоди, а також фаталістичне ігнорування та радикальні рішення. Цей фактор можна інтерпретувати як особистісний фактор ставлення до глобальних ризиків.

Основаючись на результатах факторного аналізу, виявлено особистісні та соціально-психологічні фактори відношення здобувачів вищої освіти до глобальних ризиків. Здобувачі вищої освіти звертаються до релігії та традицій незалежно від своїх особистісних властивостей. Щодо захисту від глобальних ризиків, здобувачі вищої освіти мають готовність до ризику та виявляють бажання брати активну участь у запобіганні катастрофи.

В соціально-психологічному факторі шкала опитування глобальних ризиків «Тривога стосовно глобальних загроз», «Необхідність співпраці для прогнозування та запобігання» та «Оптимізм на майбутнє» пов'язана з командними ролями - виконавець та творчий мислитель. Таким чином, незалежно від того, чи створюєте ви щось нове або просто реалізовуєте ідеї, існує тривога стосовно глобальних ризиків, але також присутня готовність і оптимізм у їх запобіганні.

У соціально-психологічному шкалі опитування глобальних ризиків «Апокаліптизм: очікування наближення кінця людства» пов'язана з локусом контролю: за зовнішнім чи внутрішнім веденням життя. Отже, кожна людина може

вирішити, чи брати на себе відповідальність за все, що відбувається, або перекласти цю відповідальність на інших, оглядаючись на наближення кінця світу.

У соціально-психологічному факторі шкала опитування глобальних ризиків «Фаталістичне ігнорування: акцент на своєму житті та насолодженнях перед несподіваними катастрофами» пов'язана з командними ролями: мотиватор, дослідник ресурсів та миротворець. Отже, незалежно від обраної ролі, здобувачі вищої освіти продовжують зосереджуватися на забезпеченні безпеки для себе та своїх близьких перед неминучими катастрофами.

У соціально-психологічному факторі шкала опитування глобальних ризиків "Готовність до активних дій для захисту від глобальних ризиків себе та своїх близьких" пов'язана з командними ролями: виконавець та мотиватор. Таким чином, незалежно від різних командних ролей, здобувачі вищої освіти готові запобігати катастрофам та активно протидіяти їм для захисту себе та своїх близьких.

Отже, соціально-психологічний фактор вимірюваний шкалою опитування глобальних ризиків, демонструє зв'язок з командними ролями, що відображають різні підходи до сприйняття глобальних ризиків і дій для їх запобігання. Командні ролі, такі як реалізатор, генератор ідей, мотиватор, дослідник ресурсів та гармонізатор, визначають, як особистості ставляться до тривоги, оптимізму і відповідальності стосовно глобальних ризиків. Незважаючи на це, важливо врахувати, що всі здобувачі вищої освіти мають спільну готовність і бажання брати участь в запобіганні катастрофам та захисті свого і своїх близьких від глобальних загроз. Такий аналіз різних командних ролей допомагає розуміти, як індивіди відповідають на потенційні загрози та прагнуть досягти безпеки та благополуччя в майбутньому.

ВИСНОВКИ

1. Глобальні ризики –це сприйняття та реакція людей на різні загрози, які залежить від соціальних, психологічних та культурних факторів. Значну роль у формуванні ставлення до цих грають колективні емоції, соціальні уявлення, стратегії сприйняття та вплив засобів масової інформації.

Різні аспекти сприйняття глобальних ризиків особистістю розглядалося через призму соціологічних, психологічних, культурологічних, філософських ракурсів,

2. Було виявлено, що для здобувачів вищої освіти характерні дві моделі сприйняття глобальних ризиків, які мають як схожі так і протилежні складові.

Так в обох моделях проявився високий рівень відповідальності та готовність приймати рішення в умовах глобальних ризиків.

Протилежні риси щодо сприйняття глобальних ризиків проявилися у наступному. Перша модель характеризується тим, що у людини найбільш характерним є схильність до відповідальності і готовності до дій; внутрішня спрямованість та відповідальність; готовність до прийняття рішень; виконання наказів без ініціативи та зайвих питань; дисциплінованість; оптимізм, внутрішня спрямованість та готовність нести відповідальність за свої дії.

Друга модель сприйняття глобальних ризиків має такі складові, як стійкість до невдач та оптимізм стосовно майбутнього всього людства; схильність до інтелектуальної активності та роботи в команді; прояв ініціативи та мотивації; орієнтація на внутрішній локус контролю.

3. Були встановлені вісім основних груп змінних, які позначилися на ставленні до глобальних ризиків. До першої групи увійшли особистісні риси, а саме, нейротизм, тривожність та готовність до ризику. Друга та третя група вказують на взаємодію соціально-психологічних та особистісних аспектів, враховуючи різноманіття ролей та ставлень до глобальних ризиків. Четверта та п'ята - взаємозв'язок особистісних характеристик з глобальними ризиками. У шостій групі особливості особистісних та соціально-психологічних аспектів, відображаючи значущість екстраверсії та командних ролей. Сьома та восьма група додають розуміння того, наскільки схильності особистості до згоди, гармонізатора,

генератора ідей та компоненти глобальних ризиків позначаються на загальному контексті ставлення до ризиків.

4. Виявлено відмінності в факторній структурі ставлення до глобальних ризиків відповідно до моделей сприйняття глобальних ризиків.

Якщо у здобувачів є прояв першої моделі ставлення до глобальних ризиків, то схильність до співпраці та товариськість грає меншу роль, а значне місце займає схильність до радикальних рішень. Навпаки, при другій моделі, домінує схильність до співпраці, комунікабельність та відкритість до нового спілкування, звертання до релігійних цінностей та готовність до інтелектуальної роботи в команді.

Особистісні характеристики "нейротизм", "екстраверсія", "сумлінність" та "відкритість досвіду", а також ролі в команді, асоційовані зі ставленням до глобальних ризиків також по-різному представлені в цих моделях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева, Г. М. Социальная психология и социальные изменения /Г.М.Андреева // Психологический журнал. – 2019. – № 5. – С. 7.
2. Бовина, И. Б. Риск: социально-психологический взгляд / И. Б. Бовина // Психология и право. – 2016. – № 4. – С. 1 - 10.
3. Боришевський, М. Й. Психологічні механізми розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 2016. № 3. С. 26–33.
4. Бреусенко, О. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи, К., 2020. 23 с.
5. Бринза, І. В. Особливості переживання професійної кризи у осіб з різним типом емоційності 2020. – 16 с.
6. Варбан, Є. О. Психодіагностика стратегій подолання критичних життєвих ситуацій, К., 2017. № 17 (41), ч. 2. С. 177–182.
7. Волков, Ю. И. Глобальные риски / Ю.И. Волков // Проблемы анализа рисков.– 2015. – Т. 12(№ 2). – С. 6 - 20.
8. Гидденс, Э. Судьба, риск и безопасность / Э. Гидденс // – 2014. – № 5. – С. 107 – 134.
9. Даудрих, Н. И. Социальная идентичность: методический аспект /Н.И. Даудрих// Социология. – 2016. – №12. – С. 77 - 95.
10. Єфімова О. А. Особистісні чинники переживання психотравмуючих ситуацій. Проблеми гуманітарних наук : наук. записки Дрогобицького держ. пед. ун-ту. Дрогобич, 2021. – № 7. – С. 85–94.
11. Єфімова О. А. Роль емоційності у переживанні психотравмуючих ситуацій. Вісник Харківського державного університету. Х., 2019. № 439'99. С. 194–197.
11. Карпиловська С. Я. Термінальний період в житті людини. Життєві кризи особистості, К., 1998. Ч. 1: Психологія життєвих криз особистості. С. 239–249.
12. Кириченко В. В. Практичні аспекти ціннісної підтримки особистості у процесі переживання кризи професійної адаптації К. : Видавництво «Фенікс», 2015. Т. XII. Випуск 21. С. 124-132

13. Лановенко Ю. І. Психологічні особливості переживання суб'єктом юнацької кризи К., 2015. 21 с.
14. Максимов, Д. А., Спиридонов, Ю. Д. Синдика как наука о глобальных рисках / Д.А. Максимов, Ю.Д. Спиридонов /2018. – С. 30 - 33.
15. Моргун В. Ф. Кризові та еволюційні періоди розвитку особистості від народження до смерті: психологія людської долі. Єдність педагогіки і психології у цілісному навчально-виховному процесі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (4-5 квітня 1995 р.) / за ред. А. М. Бойко. Полтава, 2015. – С. 135-139.
16. Муздыбаев, К. Переживание времени в период кризисов / К. Муздыбаев //Психологический журнал. – 2020. – Т. 21(№ 4). – С. 5 - 21.
17. Bostrom, N. Existential Risk Prevention as Global Priority / N. Bostrom// Global Policy. – 2013. – № 4. – P. 15-31.
18. Breakwell, G.M. The psychology of risk. / G.M. Breakwell // Cambridge:Cambridge University Press. – 2019. – Vol. 376 – 379.Боннек, І.
19. Dickinson, J. The people paradox: Self-esteem striving, immortality ideologies and human response to climate change /J. Dickinson // Ecology and Society. – 2019. V.14(1). – № 34. – P. 1-44
20. Kasperson, R. E., Renn, O., Slovic, P., Brown, H. S., Emel, J., Goble, R., Kasperson, J. X., & Ratick, S. (2018). The social amplification of risk: A conceptual framework. Risk Analysis, 8(2), 177–187. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.1988.tb01168.x>
21. Mollica RF, Cardozo BL, Osofsky HJ, Raphael B, Ager A, Salama P. Mental health in complex emergencies. Lancet. 2014 [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(04\)17519-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(04)17519-3)
22. Slovic, P. Risk Perception and Affect [Electronic resource] / P. Slovic, E. Peters. - Access mode: <http://www.jstor.org/stable/20183144>. - vol. 15, no. 6, 2016 322–325.
23. Stoknes P.E. What We Think About When We Try Not To Think About Global Warming: Toward a New Psychology of Climate Action. - Vermont: Chelsea Green Publishing, 2015 – 545c

24. Stoner, J.A.F., A Comparison of Individual and Group Decisions Involving Risk. Unpublished master's thesis, MIT School of Industrial Management. 2021. – 442

25. Weber, E.U., Blais, A.R., Betz, N.A domain-specific risk-attitude scale: measuring risk perceptions and risk behaviors / E.U. Weber, A.R. Blais, N.A. Betz // Journ. Of Behavioral Decision Making. – 2012. – Vol. 15.

26. Weinstein, N.D. Unrealistic optimism about future life events / N.D. Weinstein // Journ. of personality and social psychology. – 2018. – Vol. 39.

ДОДАТОК А

Методики

Опитувальник "Ставлення до глобальних ризиків" Т. А. Нестик.

Інструкція: Будь ласка, вкажіть ступінь своєї згоди або незгоди з наведеними нижче твердженнями (1 - абсолютно не згоден, 5 - повністю згоден).

1. Я відчуваю страх, коли замислююся про майбутнє наших дітей і онуків.
2. Мене тривожать повідомлення у ЗМІ про зростаючі загрози існуванню людства.
3. Я ніколи не хвилюювся з приводу глобальних ризиків (таких як ядерна війна, глобальні епідемії, зміна клімату тощо).
4. Багато людей схильні перебільшувати загрози глобальної катастрофи.
5. Я відчуваю тривогу за майбутнє своїх дітей, коли чую про гонку озброєнь.
6. З імовірністю понад 50 % людство зникне з лиця Землі у найближчі 100 років.
7. З імовірністю понад 50 % людство зникне з лиця Землі у найближчі 10 років.
8. Майбутнє світу не обіцяє нічого хорошого, тож краще зосередитися на своєму житті і благо своїх близьких.
9. Слід насолоджуватися тим життям, яке в нас є, а не тривожитися з приводу можливого майбутнього людства.
10. Ми присутні при фіналі боротьби добра і зла у світі.
11. У разі кризи державні лідери діятимуть раціонально і в інтересах усього людства, вони не допустять катастрофи.
12. Глобальній катастрофі можна запобігти, якщо підтримувати паритет сил між світовими державами.
13. Глобальні катастрофи можна з великою впевненістю передбачити заздалегідь.
14. Заради порятунку всього людства можна пожертвувати життями окремих людей.
15. Щоб знизити ризик глобальних катастроф, держави повинні краще контролювати дії своїх громадян, навіть якщо це вимагатиме відмови від деяких свобод.
16. Ми не можемо нічого зробити із загрозою глобальної катастрофи і самі її навряд чи переживемо. Будуть величезні жертви, але хтось з людей виживе, і життя триватиме.
17. Ядерній війні та іншим глобальним катастрофам можна запобігти, якщо об'єднати громадськість і підштовхувати уряди до дій.
18. Щоб розв'язати глобальні суперечності та загрози, нам потрібно повернутися до традиційних релігійних вчень і цінностей.
19. Заради порятунку людства допустиме застосування ядерної зброї.
20. Немає нічого поганого в тому, щоб використовувати страх людей перед глобальними загрозами в передвиборчій кампанії.
21. Перед лицем глобальної загрози можна пожертвувати інтересами жителів однієї з країн заради всього людства.
22. Щоб запобігти глобальним катастрофам, необхідно шукати компромісні рішення і домагатися балансу сил.
23. З огляду на можливість глобальної катастрофи, потрібно зосередитися на сьогоднішньому та встигнути отримати від життя задоволення.
24. Усе в руках божих: якщо судилося бути катастрофі, тільки від нього залежить її результат.
25. Найкращий спосіб запобігти ядерному удару - завдати його першими. Потрібно знищити потенційного агресора, щоб забезпечити всім іншим мир і стабільність.
26. Щоб вижити, людству доведеться згуртуватися і навчитися домовлятися перед лицем спільної небезпеки.

27. Наслідки зміни клімату ставлять країни в нерівне становище, тому на переговорах з цієї проблеми кожна країна повинна захищати свої інтереси.

28. Я не довіряю прогнозам майбутніх катастроф, які публікуються у ЗМІ.

29. Ми нічого не можемо зробити, щоб запобігти глобальній катастрофі, тому немає сенсу про неї замислюватися.

30. Найкращий спосіб запобігти багатьом катастрофам - підтримувати оптимізм і ставити амбітні цілі.

31. В останній момент здоровий глузд візьме гору, і людство буде врятовано.

32. Ми не можемо запобігти загрозі глобальної катастрофи, тому потрібно встигнути зробити якомога більше для людей, які нас оточують, і людства.

33. Наростання глобальних загроз (таких, як зміна клімату і скорочення ресурсів) дасть імпульс до подальшого технологічного розвитку.

34. Глобальну катастрофу можна пережити, якщо підготуватися до неї заздалегідь (навчати людей навичок виживання, будувати сховища тощо).

35. Нагнітання тривоги у ЗМІ з приводу глобальних катастроф тільки заважає пошуку шляхів їх запобігання.

36. Я готовий своїми діями підтримувати громадські ініціативи, спрямовані на запобігання глобальним катастрофам.

37. Я готовий підписувати публічні звернення в інтернеті, спрямовані на запобігання глобальним ризикам.

38. Я намагаюся бути в курсі того, що пишуть ЗМІ про глобальні загрози.

39. Я іноді обговорюю глобальні загрози зі своїми друзями (екстремальні погодні явища, ризик ядерної війни, епідемії тощо).

40. Я готовий жертвувати гроші на збереження природи, якщо впевнений у тому, що вони будуть використані за призначенням.

41. Я готовий брати участь у санкціонованих мітингах, щоб привернути увагу до ризиків глобальних катастроф.

42. Я вживаю заходів, щоб природна або техногенна катастрофа не застала зненацька мене і членів моєї сім'ї.

43. Я намагаюся передбачити наслідки деяких глобальних ризиків і бути готовим діяти якнайкраще після їх настання.

44. Я ділюся з близькими і знайомими відомою мені інформацією, пов'язаною з тими чи іншими глобальними ризиками.

45. Я готовий запропонувати свою допомогу тим, чії дії пов'язані із запобіганням тим чи іншим глобальним ризикам.

46. Я готовий жертвувати гроші у фонди, основною метою яких є запобігання певним глобальним ризикам.

47. Я закликаю своїх знайомих бути готовими до можливого настання природної або техногенної катастрофи.

«П'ятифакторний опитувальник особистості» Р. Мак Крае, П. Коста

Інструкція: Перед Вами опитувальник, що складається з 75 протилежних за значенням висловлювань, які слід оцінити. Якщо Ви погоджуєтесь з лівим висловом, то використовуйте для оцінки символи -2 і -1 шкали, якщо з правим, то +2 і +1. Цифрами Ви відобразите ступінь виразності оцінюваної ознаки: 2 – сильно виражено, 1 – слабо виражено, якщо Ви сумніваєтеся у виборі, то вибирайте 0.

1. Мені подобається займатися фізкультурою	-2 -1 0 1 2	Я не люблю фізичні навантаження
2. Люди вважають мене чуйною і доброзичливою людиною	-2 -1 0 1 2	Деякі люди вважають мене холодним та черствим
3. Я у всьому ціную чистоту та порядок	-2 -1 0 1 2	Іноді я дозволяю собі бути неохайним
4. Мене часто турбує думка, що щось може статися	-2 -1 0 1 2	«Дрібниці життя» мене не турбують
5. Все нове викликає у мене інтерес	-2 -1 0 1 2	Все нове викликає у мене роздратування
6. Якщо я нічим не зайнятий, то це мене турбує	-2 -1 0 1 2	Я людина спокійна і не люблю метушитися
7. Я намагаюся виявляти дружелюбність до всіх людей	-2 -1 0 1 2	Я не завжди і не з усіма доброзичлива людина
8. Моя кімната завжди акуратно прибрано	-2 -1 0 1 2	Я не дуже намагаюся стежити за чистотою та порядком
9. Іноді я засмучуюсь через дрібниці	-2 -1 0 1 2	Я не звертаю уваги на дрібні проблеми
10. Мені подобаються несподіванки	-2 -1 0 1 2	Я люблю передбачуваність подій
11. Я не можу довго залишатися нерухомим	-2 -1 0 1 2	Мені не подобається швидкий стиль життя
12. Я тактовний по відношенню до інших людей	-2 -1 0 1 2	Іноді жартома я зачіпаю самолюбство інших
13. Я методичний і пунктуальний у всьому	-2 -1 0 1 2	Я не дуже обов'язкова людина
14. Я надточувливий /чутлива	-2 -1 0 1 2	Я рідко турбуюсь і рідко чогось боюся
15. Мені не цікаво, коли відповідь зрозуміла наперед	-2 -1 0 1 2	Я не цікавлюся речами, які мені не зрозумілі
16. Я люблю, щоб інші швидко виконували мої розпорядження	-2 -1 0 1 2	Я не поспішаючи виконую чужі розпорядження
17. Я поступлива і схильна до компромісів людина	-2 -1 0 1 2	Я люблю посперечатися з оточуючими
18. Я виявляю наполегливість, вирішуючи важке завдання	-2 -1 0 1 2	Я не дуже наполеглива людина
19. У важких ситуаціях я весь стискаюсь від напруги	-2 -1 0 1 2	Я можу розслабитися в будь-якій ситуації
20. У мене дуже жива уява	-2 -1 0 1 2	Я завжди волю реально дивитися на світ
21. Мені часто доводиться бути лідером, виявляти ініціативу	-2 -1 0 1 2	Я скоріше підлеглий, ніж лідер
22. Я завжди готовий надати допомогу та розділити чужі труднощі	-2 -1 0 1 2	Кожен має вміти подбати про себе

23. Я дуже старанна у всіх справах людина	-2 -1 0 1 2	Я не дуже стараюся на роботі
24. У мене часто виступає холодний піт і тремтять руки	-2 -1 0 1 2	Я рідко відчував напругу, що супроводжується тремтінням у тілі
25. Мені подобається мріяти	-2 -1 0 1 2	Я рідко захоплююся фантазіями
26. Часто трапляється, що я керую, віддаю розпорядження іншим людям	-2 -1 0 1 2	Я вважаю за краще, щоб хтось інший брав у свої руки керівництво
27. Я вважаю за краще співпрацювати з іншими, ніж конкурувати	-2 -1 0 1 2	Без суперництва суспільство не могло б розвиватися
28. Я серйозно і старанно ставлюся до роботи	-2 -1 0 1 2	Я намагаюся не брати додаткових обов'язків на роботі
29. У незвичайній обстановці я часто нервую	-2 -1 0 1 2	Я легко звикаю до нової обстановки
30. Іноді я поринаю в глибокі роздуми	-2 -1 0 1 2	Я не люблю витратити свій час на роздуми
31. Мені подобається спілкуватися з незнайомими людьми	-2 -1 0 1 2	Я не дуже товариська людина
32. Більшість людей є добрими від природи	-2 -1 0 1 2	Я думаю, що життя робить деяких людей злими
33. Люди часто довіряють мені відповідальні справи	-2 -1 0 1 2	Дехто вважає мене безвідповідальним
34. Іноді я відчуваю самотньо, сумно і все валиться з рук	-2 -1 0 1 2	Часто, що-небудь роблячи, я так захоплююся, що забуваю про все
35. Я добре знаю, що таке краса та елегантність	-2 -1 0 1 2	Моє уявлення про красу таке саме, як і в інших
36. Мені подобається знаходити нових друзів та знайомих	-2 -1 0 1 2	Я волію мати лише кілька надійних друзів
37. Люди, з якими я спілкуюся, зазвичай мені подобаються	-2 -1 0 1 2	Є такі люди, яких я не люблю
38. Я вимогливий і строгий у роботі	-2 -1 0 1 2	Іноді я нехтую своїми обов'язками
39. Коли я сильно засмучений, у мене важко на душі	-2 -1 0 1 2	У мене дуже рідко буває похмурий настрій
40. Музика здатна так захопити мене, що я втрачаю почуття часу	-2 -1 0 1 2	Драматичне мистецтво та балет здаються мені нудними
41. Я люблю перебувати у великих та веселих компаніях	-2 -1 0 1 2	Я віддаю перевагу самоті
42. Більшість людей є чесними, і їм можна довіряти	-2 -1 0 1 2	Іноді я ставлюся підозріло до інших людей
43. Я зазвичай працюю сумлінно	-2 -1 0 1 2	Люди часто знаходять у моїй роботі помилки

44. Я легко впадаю в депресію	-2 -1 0 1 2	Мені неможливо зіпсувати настрій
45. Справжній витвір мистецтва викликає в мене захоплення	-2 -1 0 1 2	Я рідко захоплююсь досконалістю справжнього витвору мистецтва
46. Вболіваючи на спортивних змаганнях, я забуваю про все	-2 -1 0 1 2	Я не розумію, чому люди займаються небезпечними видами спорту
47. Я намагаюся виявляти чуйність, коли маю справу з людьми	-2 -1 0 1 2	Іноді мені немає справи до інтересів інших людей
48. Я рідко роблю необдумано те, що хочу зробити	-2 -1 0 1 2	Я волію приймати рішення швидко
49. У мене багато слабкостей та недоліків	-2 -1 0 1 2	У мене висока самооцінка
50. Я добре розумію свій душевний стан	-2 -1 0 1 2	Мені здається, що інші люди менш чутливі за мене
51. Я часто ігнорую сигнали, які попереджають про небезпеку	-2 -1 0 1 2	Я волію уникати небезпечних ситуацій
52. Радість інших я поділяю як власну	-2 -1 0 1 2	Я не завжди поділяю почуття інших людей
53. Я зазвичай контролюю свої почуття та бажання	-2 -1 0 1 2	Мені важко стримувати свої бажання
54. Якщо я зазнаю невдачі, то зазвичай звинувачую себе	-2 -1 0 1 2	Мені часто щастить, і обставини рідко бувають проти мене
55. Я вірю, що почуття роблять моє життя більш змістовним.	-2 -1 0 1 2	Я рідко звертаю увагу на чужі переживання
56. Мені подобаються карнавальні ходи та демонстрації	-2 -1 0 1 2	Мені не подобається перебувати в багатолюдних місцях
57. Я намагаюся поставити себе на місце іншої людини, щоб її зрозуміти	-2 -1 0 1 2	Я не прагну зрозуміти всі нюанси переживань інших людей
58. У магазині я зазвичай довго вибираю те, що надумав купити	-2 -1 0 1 2	Іноді я купую речі імпульсивно
59. Іноді я почуваюся жалюгідною людиною	-2 -1 0 1 2	Зазвичай я відчуваю себе потрібною людиною
60. Я легко «вживаюсь» у переживання вигаданого героя	-2 -1 0 1 2	Пригоди кіногероя не можуть змінити мого душевного стану
61. Я почуваюся щасливим, коли на мене звертають увагу	-2 -1 0 1 2	Я скромна людина і намагаюся не виділятися серед людей
62. У кожній людині є щось, за що її можна поважати	-2 -1 0 1 2	Я ще не зустрічав людину, яку можна було б поважати
63. Зазвичай я добре думаю, перш ніж дію	-2 -1 0 1 2	Я не люблю заздалегідь продумувати результати своїх вчинків

64. Часто в мене бувають злети та падіння настрою	-2 -1 0 1 2	Зазвичай у мене рівний настрій
65. Іноді я відчуваю себе фокусником, який жартує над людьми	-2 -1 0 1 2	Люди часто називають мене нудною, але надійною людиною
66. Я привабливий для осіб протилежної статі	-2 -1 0 1 2	Дехто вважає мене звичайною і нецікавою людиною
67. Я завжди намагаюся бути добрим і уважним з кожною людиною	-2 -1 0 1 2	Деякі люди думають, що я самовпевнений і егоїстичний
68. Перед подорожжю я плануюточний план	-2 -1 0 1 2	Я не можузрозуміти, навіщо люди будують такі детальні плани
69. Мій настрій легко змінюється на протилежний	-2 -1 0 1 2	Я завждиспокійний і врівноважений
70. Я думаю, що життя – це азартна гра	-2 -1 0 1 2	Життя – це досвід, який передається наступним поколінням
71. Меніподобаєтьсявиглядатиизухвало	-2 -1 0 1 2	Я зазвичай не виділяюсяповедінкою та моднимодягом
72. Дехтокаже, що я поблажливий до оточуючих	-2 -1 0 1 2	Кажуть, що я часто хвалюся своїми успіхами
73. Я точно та методично виконую свою роботу	-2 -1 0 1 2	Я волю «плисти за течією», довіряючи своїй інтуїції
74. Іноді я буваю настільки схвильований, що навіть плачу	-2 -1 0 1 2	Мене важко вивести з себе
75. Іноді я відчуваю, що можу відкрити щось нове	-2 -1 0 1 2	Я не хотів би нічого в собі міняти

«Методика на виявлення особистісної та ситуативної тривожності»

Ч. Д. Спілбергер

Інструкція: Прочитайте уважно кожне з наведених нижче речень і закресліть цифру у відповідній графі праворуч залежно від того, як ви відчуваєтеся у цей момент. Над запитаннями довго не замислюйтеся, оскільки правильних і неправильних відповідей не має.

1. Шкала ситуативної тривожності

1. Я спокійний

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

2. Мені ніщо не загрожує

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

3. Я перебуваю в напрузі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

4. Я внутрішньо скутий

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

5. Я почуваюся вільно

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

6. Я засмучений

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

7. Мене хвилюють можливі невдачі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

8. Я відчуваю душевний спокій

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

9. Я стривожений

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

10. Я відчуваю почуття внутрішнього задоволення

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

11. Я впевнений у собі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

12. Я нервую

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

13. Я не знаходжу собі місця

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

14. Я напружений

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

15. Я не відчуваю скутості, напруги

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

16. Я задоволений

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

17. Я стурбований

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

18. Я занадто збуджений і мені не по собі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

19. Мені радісно

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

20. Мені приємно

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

2. Шкала особистої тривожності

1. У мене буває піднесений настрій

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

2. Я буваю дратівливим

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

3. Я легко засмучуюсь

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

4. Я хотів би бути таким же щасливим, як і інші

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

5. Я сильно переживаю неприємності і довго не можу про них забути

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

6. Я відчуваю прилив сил і бажання працювати

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

7. Я спокійний, холонокровний і зібраний

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

8. Мене турбують можливі труднощі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

9. Я занадто переживаю через дрібниці

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

10. Я буваю цілком щасливий

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

11. Я все приймаю близько до серця

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

12. Мені не вистачає впевненості в собі

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

13. Я почуваюся беззахисним

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

14. Я намагаюся уникати критичних ситуацій і труднощів

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

15. У мене буває нудьга

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

16. Я буваю задоволений

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

17. Усілякі дрібниці відволікають і хвилюють мене

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

18. Буває, що я почуваюся невдахою

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

19. Я врівноважена

Я врівноважена людина

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

20. Мене охоплює занепокоєння, коли я думаю про свої справи і турботи

Ніколи

Майже ніколи

Часто

Майже завжди

"Особистісні чинники прийняття рішень" ЛЧР-25 Т. В. Корнілової

Інструкція: У бланку вивідмічаєте "+1", якщо висловлювання здебільшого Вас характеризує, "-1", якщо воно Вам не відповідає, і "0", якщо воно Вас наполовину характеризує.

1. Під час підготовки до контрольної роботи (іспиту, звіту тощо) я намагаюся отримати всю інформацію, всі необхідні знання.

2. Під час розв'язання проблеми я обмірковую й оцінюю всі можливі варіанти, навіть якщо якісь із них нереальні або неприйнятні.

3 Саме дії, а не роздуми, допомагають мені досягти бажаних результатів.

4. У ситуаціях, що вимагають рішення, я завжди буваю так захоплений або розчарований справою, що вибір мене не ускладнює.

5. Я можу стверджувати або заперечувати тільки те, про що точно обізнаний.

6. Я обережний у своїх планах і діях.
7. Я неохоче ставлю на карту що-небудь, воліюдіяти напевно.
8. Я завжди дбаю про ретельність і точність у своїх планах і діях.
9. Я боязкий.
10. Я приймаю рішення не навмання, а тільки після ґрунтовних роздумів.
11. я дію згідно з девізом: "Не знаючи броду, не лізь у воду".
12. Я вважаю за краще неодноразово обмірковувати рішення, щоб не зробити помилки.
13. Я охоче і сміливо йду на великий ризик.
14. Тільки усвідомивши правильність основ своєї дії, я приймаю рішення.
15. Я висловлюю свою думку, навіть якщо більшість інших людей займають протилежну позицію.
16. На роботу, яка здається мені цікавою, я наважуюся навіть тоді, коли мені не ясно, чи впораюся я з нею.
17. Я легко заговорюю і з незнайомими людьми, з якими хотів би вступити в розмову.
18. Я охоче замінив би свого начальника, щоб показати, чого я можу досягти, навіть ризикуючи наробити помилок.
19. Я не приймаю рішення, поки не обдумаю всіх його наслідків.
20. Мене обтяжила б ситуація самостійного ведення переговорів.
21. Навіть якщо я знаю, що мої шанси невеликі, я все одно намагаюся щастя.
22. У ситуації невизначеності вибору я все ж схильний укласти угоду.
23. Мені не важко приймати самостійні рішення в будь-яких умовах.
24. Я довіряю партнеру тільки в тому разі, якщо маю про нього досить повну інформацію.
25. До успіху в справах мене приводить скоріше невтомність спроб, ніж скрупульозність розрахунків

Ролі в командній роботі (Р. М. Белбіна)

Інструкція: У кожному із семи блоків цього опитувальника розподіліть 10 балів між можливими відповідями відповідно до того, як ви вважаєте, що вони якнайкраще підходять вашій власній поведінці. Якщо ви згодні з будь-яким твердженням на всі 100%, ви можете віддати йому всі 10 балів. При цьому одному реченню можна присвоїти мінімум 2 бали. Перевірте, щоб сума всіх балів за кожним блоком не перевищувала 10.

Блок 1. Який внесок я можузробити в роботу команди:

1. Я думаю, що здатний швидко помічати нові можливості та отримувати з них вигоди.

2. Я можу успішно працювати з різними людьми.
3. Генерація ідей - моя вроджена перевага.
4. Моєю перевагою є вміння знаходити людей, здатних принести користь команді.
5. Моя здатність доводити все до кінця багато в чому забезпечила мою професійну ефективність.
6. Я готовий перенести тимчасову непопулярність, якщо бачу, що мої дії принесуть у кінцевому рахунку корисні результати.
7. Я швидко з'ясовую, що спрацює в даній ситуації, якщо в подібну ситуацію я вже потрапляв.
8. Особисті помилки й упередження не заважають мені знаходити й доводити переваги альтернативних дій.

Блок 2. Мої недоліки, які можуть проявитися в командній роботі:

1. Я почуваюся невпевнено на нараді, якщо відсутній чіткий порядок денний і контроль за його дотриманням.
2. Я схильний бути занадто великодушним до людей, які мають правильну точку зору, але не висловлюють її відкрито.
3. Я схильний занадто обогатити, коли в групі обговорюються нові ідеї.
4. Унаслідок моєї обачності я не схильний швидко і з ентузіазмом приєднуватися до думки колег.
5. Я іноді виглядаю авторитарним і нетерпимим, коли відчуваю необхідність досягти чогось.
6. Мені важко повести людей за собою, оскільки я занадто схильний до впливу атмосфери, що панує в групі.
7. Я занадто захоплений ідеями, які мені спадають на думку, і тому погано стежу за тим, що відбувається навколо.
8. Мої колеги знаходять, що я занадто багато уваги приділяю деталям і надмірно турбуюся про те, що справийдуть неправильно.

Блок 3. Участь у спільному проєкті:

1. Я вмію впливати на людей, не чинячи на них тиску.
2. Вроджена обачність оберігає мене від помилок, що виникають через неуважність.
3. Я готовий чинити тиск, щоб нарада не перетворювалася на марнування часу і не випускала з уваги основну мету обговорення.
4. Можна розраховувати на надходження від мене оригінальних пропозицій.
5. Я завжди готовий підтримати будь-яку пропозицію, якщо вона служить загальним інтересам.

6. Я енергійно шукаю серед нових ідей і розробок найсвіжіші.

7. Я сподіваюся, що моя здатність виносити неупереджені судження визнається всіма, хто мене знає.

8. На мене можна покласти обов'язки стежити за тим, щоб найсуттєвіша робота була організована належним чином.

Блок 4. Особливості мого стилю роботи в команді:

1. Я постійно намагаюся краще пізнати своїх колег.

2. Я неохоче заперечую своїм колегам і не люблю сам бути в меншості.

3. Я зазвичай знаходжу вагому аргументацію проти поганих пропозицій.

4. Я вважаю, що маю талант швидко організувати виконання схвалених планів.

5. Я маю здатність уникати очевидних рішень і вмію знаходити несподівані.

6. Я прагну домогтися досконалості при виконанні будь-якої ролі в командній роботі.

7. Я вмію встановлювати контакти із зовнішнім оточенням команди.

8. Я здатний сприймати будь-які висловлювані думки, але без вагань підкоряюся думці більшості після ухвалення рішення.

Блок 5. Я отримую задоволення від роботи, тому що:

1. Мені приносить задоволення аналіз ситуацій і зважування всіх шансів.

2. Мені подобається знаходити практичні рішення проблем.

3. Мені подобається усвідомлювати, що я створюю хороші робочі взаємини.

4. Я здатний чинити сильний вплив на ухвалення рішень.

5. Я отримую можливість зустрітися з людьми, здатними запропонувати щось нове для мене.

6. Я здатний домогтися згоди людей на реалізацію необхідного курсу дій.

7. Я почуваюся у своїй стихії, коли можу приділити завданню всю мою увагу.

8. Мені подобається знаходити завдання, що вимагають напруження уваги.

Блок 6. Якщо мені несподівано запропонують розв'язати важке завдання за обмежений час із незнайомими людьми, то:

1. Я б відчув необхідність спочатку на самоті обміркувати шляхи виходу з глухого кута, перш ніж почати діяти.

2. Я був би готовий працювати з людиною, яка вказала найпозитивніший підхід, якими б не були пов'язані з цим труднощі.

3. Я б спробував знайти спосіб розбиття завдання на частини відповідно до того, що найкраще вміють робити окремі члени команди.

4. Властива мені обов'язковість допомогла б нам не відстати від графіка.

5. Я сподіваюся, мені б вдалося зберегти холонокровність і здатність логічно мислити.

6. Я б наполегливо домагався досягнення мети, незважаючи на які перешкоди.

7. Я був би готовий діяти силою позитивного прикладу при появі ознак відсутності прогресу в командній роботі.

8. Я б організував дискусію, щоб стимулювати висунення нових ідей і надати початкового імпульсу командній роботі.

Блок 7. Проблеми, з якими я стикаюся, працюючи в команді:

1. Я схильний виявляти нетерпимість щодо людей, які заважають, на мою думку, прогресу в справах групи.

2. Оточуючі іноді критикують мене за надмірний раціоналізм і нездатність до інтуїтивних рішень.

3. Моє прагнення забезпечити умови, щоб робота виконувалася правильно, може призводити до зниження темпів.

4. Я занадто швидко втрачаю ентузіазм і намагаюся почерпнути його в найактивніших членів групи.

5. Я важкий на підйом, якщо не маю ясних цілей.

6. Мені іноді буває дуже важко розібратися в складнощах, що зустрілися мені.

7. Я соромлюся звернутися по допомогу до інших, коли не можу щось зробити сам.

8. Я відчуваю труднощі під час обґрунтування своєї точки зору, коли стикаюся із серйозними запереченнями.

Локус контролю (Дж. Роттера)

Інструкція: Наводиться низка парних тверджень. Вирішіть, з якими з них ви згодні більшою мірою, і обведіть кружком відповідній літері - "а" або "б".

1.

а) Діти потрапляють у біду тому, що батьки дуже часто їх карають.

б) В наш час неприємності трапляються з дітьми найчастіше тому, що батьки надто м'яко ставляться до них.

2.

а) Багато невдач походять від невезіння.

б) Невдачі людей є результатом їхніх помилок.

3.

а) Одна з головних причин, чому здійснюються аморальні вчинки, полягає в тому, що оточуючі миряться з ними.

б) Аморальні вчинки відбуватимуться завжди, незалежно від того, наскільки старанно оточуючі намагаються їх запобігти.

4.

- a) Зрештою до людей приходять заслужене визнання.
- b) На жаль, заслуги людини часто залишаються невизнаними.

5.

- a) Думка, що викладачі несправедливі до учнів, невірна.
- b) Багато учнів не розуміють, що їхні оцінки можуть залежати від випадкових обставин.

6.

- a) Успіх керівника багато в чому залежить від успішного збігу обставин.
- b) Здібні люди, які не стали керівниками, самі не використали своїх можливостей.

7.

- a) Як би ви не намагалися, деякі люди все одно не симпатизуватимуть вам.
- b) Той, хто не зумів завоювати симпатії оточуючих, просто не вмів ладити з іншими.

8.

- a) Спадковість відіграє головну роль у формуванні характеру та поведінки людини.
- b) Тільки життєвий досвід визначає характер та поведінку.

9.

- a) Я часто помічав справедливість приказки: "Чому бути - того не оминати".
- b) На мою думку, краще прийняти рішення і діяти, ніж сподіватися на долю.

10.

- a) Для хорошого фахівця навіть упереджена перевірка не становить труднощів.
- b) Навіть добре підготовлений фахівець зазвичай не витримує перевірки, якщо вона необ'єктивна.

11.

- a) Успіх є результатом старанної роботи і мало залежить від везіння.
- b) Щоб досягти успіху, потрібно не прогаяти зручний випадок.

12.

- a) Кожен громадянин може впливати на важливі державні рішення.
- b) Суспільством керують люди, які висунуті на громадські пости, а пересічна людина мало що може зробити.

13.

- a) Коли я будую плани, то переконаний, що зможу здійснити їх.
- b) Не завжди розумно планувати далеко вперед, тому що багато залежить від того, як складуться обставини.

14.

- a) Є люди, про яких можна сміливо сказати; що вони погані.

b) У кожній людині є щось гарне.

15.

a) Здійснення моїх бажань не пов'язане з везінням.

b) Коли не знають, як бути, підкидають монету. На мою думку, в житті можна часто вдаватися до цього.

16.

a) Керівником не рідко стають завдяки щасливому збігу обставин.

b) Щоб стати керівником, потрібно вміти керувати людьми. Везіння тут ні до чого.

17.

a) Більшість з нас не можуть впливати серйозно на світові події.

b) Беручи активну участь у громадському житті, люди можуть керувати подіями у світі.

18.

a) Більшість людей не розуміють, наскільки їхнє життя залежить від випадкових обставин.

b) Насправді така річ, як везіння, не існує.

19.

a) Завжди потрібно вміти визнавати свої помилки.

b) Як правило, краще не підкреслювати своїх помилок.

20.

a) Важко дізнатися, чи дійсно ви подобаєтесь людині чи ні.

b) Кількість ваших друзів залежить від того, наскільки добре ви вмієте позитивно налаштувати до себе інших.

21.

a) Зрештою, неприємності, які трапляються з нами, врівноважуються приємними подіями.

b) Більшість невдач є результатом відсутності здібностей, незнання, лінощів або всіх трьох причин разом узятих.

22.

a) Якщо докласти достатньо зусиль, то формалізм і бездушність можна викоринити.

b) Є речі, з якими важко боротися, тому формалізм та бездушність не викоринити.

23.

a) Іноді важко зрозуміти, на чому ґрунтують свої рішення керівники, коли висувають людину на заохочення.

b) Заохочення залежать від того, наскільки старанно людина працює.

24.

a) Хороший керівник очікує від підлеглих, щоб вони самі вирішували, що мають робити.

b) Хороший керівник ясно дає зрозуміти, у чому полягає робота кожного підлеглого.

25.

- a) Я часто відчуваю, що мало впливаю на те, що відбувається зі мною.
- b) Не вірю, що випадок чи доля можуть відігравати важливу роль у моєму житті.

26.

- a) Люди самотні через те, що не виявляють дружелюбності до оточуючих.
- b) Марно занадто намагатися привернути до себе людей: якщо ти їм подобаєшся, то подобаєшся.

27.

- a) Характер людини залежить головним чином від її сили волі.
- b) Характер людини формується переважно у колективі.

28.

- a) Те, що зі мною трапляється - це справа моїх власних рук.
- b) Іноді я відчуваю, що моє життя розвивається у напрямі, який не залежить від моєї сили волі.

29.

- a) Я часто не можу зрозуміти, чому керівники роблять саме так, а не інакше.
- b) Зрештою, за погане управління організацією відповідальні самі люди, які у ній працюють.

